Értekezések
a kolozsvári m. kir. Ferencz József Tudomány-egyetem
classica philologiai seminariumából.
4. szám.

BACCHYLIDES HANG- ÉS ALAKTANA.

IRTA:
GAÁL LÁSZLÓ.

KARCZAG, 1913.
NAGY LAJOS ÉS TÁRSAI KERTÉSZ ÉS SIMON

Értekezések
a kolozsvári m. kir. Ferencz József Tudomány-egyetem
classica philologiai seminariumából,
4. szám.

BACCHYLIDES HANG- ÉS ALAKTANA.

ACAD.
LUGD.BAT.
BIBL.

IRTA:
GAÁL LÁSZLÓ.

KARCZAG, 1913.
NAGY LAJOS ÉS TÁRSAI KERTÉSZ ÉS SIMON.

Méltóságos

Dr. Csengeri János

egyetemi tanár úrnak

tiszteletem és hálám jeléül.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41544719_0029

ELŐSZÓ.

Azon dolgozatok közűl, melyek Bacchylides nyelvét illetőleg a Kenyon-féle kéziratok közzététele előtt jelentek meg, egyiknek sem lehet nagyobb jelentőséget tulajdonitani,mivel akkor még a kutatásnak nem volt elég anyaga s igy a megállapitások részint a csekély számú töredékek után, részint Pindaros és különösen Simonides fennmaradt művei után történvén, jórészt hiányosak és hibásak voltak. Az addigi dolgozatok között még leginkább érdemesek az emlitésre : Quaestiones de dialecto Simonidis Cei, Bacchylidis, Ibyci. Scripsit *Vilhelmus Schaumberg*. Celle 1878. és *Ernestus Mucke :* De dialectis Stesichori, Ibyci, Simonidis, Bacchylidis aliorumque poetarum choricorum cum Pindarica comparatis, Lipsiae 1879. Midőn a Kenyon által felfedezett szövegek Kenyon kiadásában napvilágot láttak, azonnal nagy érdeklődésel fordult feléjük az egész tudományos világ. Egymásután jelentek meg jobbnál-jobb kiadások, melyek között első helyen állanak a *Kenyon-é*[1], *Blassé-*[2], *Iurenká-é*[3] *és Jebb-é*[4]. A kiadásokat nyomon

1. *Fr. G. Kenyon :* The poems of Bacchylides from a papyrus in the British Museum Oxford, 1897.

2. *Blass, Fr.* Bacchylidis carmina cum fragmentis edidit — Lipsiae, B. G. Teubner 1898. Azóta négy kiadás.

3. *Hugó Iurenka :* Die neugefundenen Lieder des Bacchylides, Wíen 1898.

4. *Sír Richard C. Jebb :* Bacchylides The Poems and fragments edited by – Cambridge, 1905.

Sír. R. C Jebb : Bacchylides. The text edited by — Cambridge 1906.

követték a fordítások[1] és az íróról különböző szempontból szóló kisebb-nagyobb értekezések[2], melyek egyrészről a nagyközönséggel akarták Bacchylidest megismertetni, másrészről pedig helyét iparkodtak megállapitani a görög irodalomban és a világirodalomban. Bacchylides nyelvéről sem ez a dolgozat a legelső. *Johannes Schöne* már 1899-ben írt egy értekezést Bacchylides nyelvéről *De dialecto Bacchylidea* (Lipcse, 1899) czim alatt, — *E. Mucke* pedig Bacchylides mondattanáról „*De syntaxi Bacchylidea*" czimmel. Itt különösen az előbbi érdekel bennünket. Schöne rendkivüli szorgalommal gyüjti össze az adatokat, de képtelen azokat áttekinthető rendszerbe foglalni s ez a rendszertelenség művének az értékét is tetemesen leszállítja. Azonkivül megállapitásai olykor kissé naivak s nem igen állják ki a tudományos kritikát. Nem czélunk e helyen művét részletesen megbirálni, a dolgozat folyamán alkalmunk lesz egy és más feltűnőbb dologra rámutatni.

A jegyzetekben emlitett műveken kivül jó hasznát vettem a dolgozat összeállitásánál a következő műveknek: *Gregorii Corinthii* et aliorum grammaticorum *libri de*

1. Le odi e frammenti di Bacchylide. Testo greco, traduzione e note a cura di *Niccola Festa*, Firenze 1898.

Poémes choisie de Bacchylide, traduit en vers par *Eugéne d' Eichthal* et *Theodore Reinach*, Paris, 1898.

Bacchylide. Saggio critico e versione poetica delle odi per *Ettore Romagnoli*, Roma 1899..

Hegedüs István: Bacchylides költeményei (görögül és magyarúl,) Budapest, 1903.

2. Bacchylide et la III-éme ode, par *Paul Dessoulavy*, Neuchatel, 1903.

Ulrich von Willamovitz-Moellendorf: Bacchylides, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 1898.

Horatius és Bacchylides. Irta: *Módi Mihály*, Kolozsvár, 1913.

dialectis linguae Graecae, recensuit et cum notis Gisb Koenii, Fr. Jac. Bastii, Jo. Franc. Boissonardi suisque edidit *Godofr. Henr. Schaefer*. Lipsiae 1811,

Karl Brugmann: Griechische Grammatik. München 1900. Továbbá: Vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen. A *Brugmann-Delbrück*-féle nagy „Grundriss" és *Meyer* görög grammatikája.

W. Prellwitz: Etymologisches Wörterbuch der griechischen Sprache, Göttingen 1905.

A. Thumb: Handbuch der griechischen Dialekte. Heidelberg 1909.

Használtam *Passow* és *Pape* nagy szótárait, s igen értékesek voltak a *Jebb-* és *Blass-Süss*-féle[1] kiadások előszavaiban tett nyelvészeti észrevételek.

A verseket a Blass-Süss-féle kiadás számozása szerint idéztem.

Karczag, 1913. julius hó.

1. *Fr. Blass — Gu. Süss*: Bacchylidis carmina cum fragmentis. Ed. quarta. Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri 1912.

Bevezetés.

I.

A görög nyelv legrégibb általunk ismert alakjában is nagy nyelvjárási különbségeket tüntet fel. A dialektusok nagyon élesen válnak el egymástól már a legrégibb korban, úgy a közönséges, mint az irodalmi nyelvben, melyek közül az előbbi a nagyszámú feliratokban, az utóbbi pedig az ógörög remekművekben tanulmányozható. Ezek a nagy különbségek abban lelik magyarázatukat, hogy a Balkánfélsziget északnyugati részén lakó görög nép, mely ott valószínűleg egységesebb nyelvet beszélt, nem egyszerre, hanem csoportonként került klasszikus hazájába, a mely mai hazája is, s egyes törzsek több ideig el voltak szakitva egymástól és minden egyes törzsre más és más külső körülmény gyakorolt hatást. Ennek igazolására szolgál az a tény, hogy a dórok nyelve, akik egész bizonyosan legutóljára költöztek dél felé (dór vándorlás), legtöbb oly sajátságot őrzött meg, melyek közösek az illyriai és itáliai nyelvekkel. A dór nyelvjárás megőrizte azt a keménységet, mely az itáliai nyelveknek és különösen a latinnak sajátossága. A jóval előbb délre költözött aiolok s még sokkal inkább az iónok, magukba olvasztották az ott talált idegen s talán egészen más fajú népeket (pelasgok), s mindenesetre könnyen gondolhatunk arra, hogy az ión nyelv lágysága, hajlékonysága és kellemes hangzása innen veszi eredetét. Az is igazolja ezt a feltevést, hogy a leg-

korábban ide kerülő törzsek, mint a sziget lakók és kisázsiai iónok, nyelve a legnagyobb mértékben szerezte meg ezt a tulajdonságot, addig a legkésőbb idejövő iónok, az attikaiak, sokkal több erőt és keménységet őriztek meg a régi közös nyelv sajátságaiból. A hatás fokát ma már természetesen nem lehet megállapitani, mert a pelasgok nyelve teljességgel ismeretlen, a hypothesis azonban jogosúlt, mert élő nyelvekből is lehet rá példát felhozni, a felvetett kérdést pedig a mostani lehetőségekhez képest eléggé kielégítően megmagyarázza. S valóban a legrégebben leköltözött ión törzs nyelve a leghajlékonyabb, leglágyabb, az aiol az átmenetet képezi s a dór nyelvjárás a legkeményebb s az ősi indogermán sajátosságokat a legnagyobb mértékben megőrízö. Hasonló dolog történt például a spanyol nyelvvel is, amely az arabbal való hosszas érintkezés által határozott éles szinezetet nyert, ami a többi román nyelvekben épen nem található meg.

A mint a görögben az irodalmi műfajok kifejlődtek, nem történt az, a mi a többi irodalmakban, hogy t. i. végre is egy egyöntetű irodalmi nyelvben állapodtak volna meg. Ellenkezőleg! Ha valamely törzs egy műfajt a saját nyelvén létrehozott és kifejlesztett, az nyelvét annak a műfajnak egyszer s mindenkorra nyelvévé tette; s ha azt a műfajt egy más törzsbeli költő művelni akarta, kötelezve érezte magát, hogy ő is azon a nyelvjáráson irjon (pl. Simonides, Bacchylides, Pindaros, stb.). A klasszikus korban ez alól nagyon ritka a kivétel (Anakreon). Sőt az a sajátságos dolog is törvénynyé vált, hogy pl. a tragédiákban, amelynek párbeszédei attikai dialektusban vannak írva, a kardalokat dór, helyesebben dór szinezetű nyelvjárásban kellett írni, ami alól aztán nincs is kivétel. Ennek az oka

pedig az, hogy a kardal legelőször dór dialektusban fejlődött ki. Igy lett az epikus költészet nyelve az ion (némi aiol elemekkel), az ebből fejlődött elegiának és iambusnak szintén az ión, a tragédiának és komédiának az attikai, a melosé az aiol, a kardalé a dór, a prózairásnak eleinte az ión, később általánosan az attikai.

De nagyon természetes, hogy mihelyt ezek a műfajok egy-egy dialektuson kifejlődtek, azonnal meg is állapodtak s nem követték a dialektus további fejlődését, s igy mindinkább eltértek a nép nyelvétől. Azonkivül a költők sohasem tudtak megszabadúlni mesterüknek és példányképüknek, Homerosnak a hatásától s minden műfajban alkalmaztak epikus vagyis ó-ión fordulatokat, a mi az élő nyelvtől még messzebb vitte őket. Igy több megállapodott költői nyelvet hoztak létre, amelyek a görög irodalomban, műfajok szerint sajátságosan egészitik ki egymást s amelyhez hasonló fejlődés az egész világirodalomban sehol nem található.

Hogy ez igy fejlődött, abban nagy része van a görögök különös állami berendezkedésének. A sok különálló s függetlenségét féltő polis, nyelvében is független akart maradni. De mihelyt ez a különállóság megszünt, a görög szabadság elveszett és a görög nyelv kozmopolita lett, ez az állapot nem tarthatta fenn magát tovább. A műveltek beszédében a dialektusok redukálódtak egy közös nyelvben, amelynek az attikai társalgási nyelv képezte az alapját: s ez az u. n, κοινή. Igaz, hogy még nagyon késői korban is erőltetik az egyes műfajokban a dialeklust, de ez már nem az az önkéntelen művészet, amely a klasszikus századokat jellemezte, Többé nem egyszersmind beszélik is a költők a dialektust s bizony sokszor otromba

hibákat követnek el. A dialektusok a köznép nyelvében még sokáig élnek, de mindig szűkebb és szűkebb körre szoritkoznak, míg végre elenyésznek a *κοινή*-ban. A régi görög dialektusoknak manapság már alig található némi nyoma ; a mai görög nyelv dialektusai már mind a *κοινή*-ból fejlődtek ki és ágaztak szét.

II.

Már az alexandriai grammatikusok korában kezdtek foglalkozni a dialektusokkal, csak hogy ez a kutatás tulajdonképen szorosan véve philologiai volt, úgy értve ezt, hogy a nyelvi tényeket nem önmagukért, hanem egy iró szövegének biztos megállapitásáért és interpretálásáért akarták rendszerbe foglalni. A legnevezetesebb művek e téren: Dionysios Thrax grammatikája, mely azonban a dialektusokra vonatkozólag aránylag igen keveset tartalmaz; Herodianos értekezése *περὶ καθολικῆς προσῳδίας* és Apollonios Dyskolos művei *περὶ ἀντωνυμίας* és *περὶ συντάξεως*. Apollonios Dyskolosnak a dialektusokról magukról szóló külön értekezései (*περὶ Δωρίδος, Ἰάδος, Αἰολίδος, Ἀτθίδος*) nem maradtak fenn.

Bármily sok kivánni valót hagy is fenn ezeknek a műveknek összeállitása és tárgyalási módja a mai tudományos álláspontról nézve, kétségtelenül nagy becscsel birnának a későbbi művekhez viszonyitva, amelyek nem igen nevezhetők egyebeknek csekély értékű kompendiumoknál. Az emlitett régi művek egyéni kutatásokon alapúlnak, mig ez újabbak kivonatai a régieknek s alig képviselnek valami tudományos értéket. Hét ilyen kompendium maradt fenn, melyek egymással igen szoros kapcsolatban állanak.

Legterjedelmesebb s aránylag legtöbb értékű az, amely Gregorius Corinthius neve allatt maradt fenn: *περὶ διαλέκτων* Forrásaiúl Joannes Philoponost és Tryphont nevezi meg. Ugy ez, mint a többiek, négy részben tárgyalják az attikai, dór, ión és aiol dialektusokat, tehát csak azokat, amelyeken irodalom fejlődött ki.

A mostani dialektuskutatás czélja egyáltalán nem azonos a régivel. Ma ennek a kutatásnak is teljesen önczélja van, azaz magának az illető dialektusnak megismerése, s ezért van az, hogy ma sokkal nagyobb súlyt helyeznek az inscriptiókra s más kevéssé irodalmi maradványokra, melyek az igazi, élő nyelv megismerésére sokkal fontosabbak is.

Ezzel szemben a régiek csak abból a szempontból foglalkoztak a dialektusokkal, hogy valamely írót megértsenek s esetleg a szövegét biztosan megállapitsák. Kutatásuknak tehát önczélja nem volt. Érdeklődésük központjában Homeros állott s rajta kivül leginkább Alkaios, Sappho, Alkman, Pindaros és Theokritos, a prózairók közül Herodotos érdekelték őket. Csak ritkán vehető észre rajtuk, hogy némi figyelmet forditottak az élő nyelvre is, midőn források megnevezése nélkül nyelvjárási alakokat idéznek. Ilyenek azonban csak az alexandriai grammatikusok töredékeiben fordulnak elő, mert nekik még módjukban volt egyes vidékeken az illető dialektusokat, mint élő nyelvet hallani.

A kompendiumok összeállítói, kik a byzanti korban éltek, e dialektusokat aligha ismerték. S hogy mily csekély értéke van ezen iratoknak, mutatja a szerzőknek léptennyomon feltűnő tudatlansága: pl. Gregorius a dór dialek-

tusról írva kijelenti, hogy a dórok dativust használtak genitivus helyett, mint *Πίνδῳ Πίνδου*. A fentebbi állitás igazságát csak ez egy idézet is eléggé kézzelfogható módon bizonyítja,

III.

Tehát a régi dialektologiának czélja az volt, hogy az írók szövegét pontosan megállapitsa és a megértést elősegítse. A mai kutatásnak, — mint emlitettük, — önczélja van, de nem maradhatott figyelmen kivül a régi sem, mert alapfeltétele az a szövegkritikának és a szöveg-exegetálásának, a melyek a classica philologiának ma is igen fontos részét képezik. Szövegkritikát pedig ilynemü tanulmányok nélkül gyakorolni teljes lehetetlenség. Egy-egy vitás helyet csak úgy lehet megvilágositani ha jól ismerjük az illető iró nyelvét; ellenkező esetben oly elemeket viszünk belé, amelyek attól teljességgel idegenek.

Az irodalmi dialektusok nem ismerése arra vitte sokszor s kivált a régebbi kiadókat, hogy a szokatlansága miatt előttük ismeretlen, de máskülönben kifogástalan alakokat attikaira rontsák el. Ugyanebben a hibában szenvedtek már a másolók is, akik mai értelemben vett tudományos készültség nélkül dolgozva az általuk néha egyedül ismert *κοινή* alakjait tették a nyelvjárás alak helyébe. A mely alakok tehát igy kerültek a szövegbe, eltávolitandók.

Mert igaz ugyan, hogy a költők Homeros hatásától szabadulni nem tudtak. Mindenféle műfajban megtaláljuk az epikus nyelvelemeket, kezdve az elégiától, egész a dithyrambosig. De az nem igaz, hogy a költők más

dialektusokat kevernének. A költő az illető műfaj nyelvén ír; s azonkivül, hogy esetleg a saját dialektusának némi nyomai vehetők észre művén, csak Homeros költői nyelvének hatásai észlelhetők. S ez nem is csoda! Homerost a régiek oly nagy becsben tartották, hogy nemcsak az eposban, és egyáltalán a költészetben, hanem a szónoklásban s a tudományokban is elsőrangú tekintély volt előttük.

A fentebb emlitett állitással, hogy t. i. a költők nem keverik önkényesen a különböző dialektusi alakokat, nem állhat ellentétben annak elismerése, hogy a hasonló műfajt művelő nagy költők, nyelvi tekintetben is gyakorolhattak hatást kortársaikra: így Simonides, Pindaros és Bacchylides egymásra, vagy inkább a két előbbi Bacchylidesre. Mind a három költő a syrakusai Hieron udvarában élt és versenyzett egymással nagylelkű pártfogója magasztalásában. Bizonyos, hogy azokat a művészi fogásokat, amelyeket egyikük szerencsével alkalmazott, igyekezett a másik is utánozni. Épen ezért ez a három lyrikus nyelvi tekintetben sokkal közelebb is áll egymáshoz, mint a többi lyrikusokhoz, vagy az attikai tragikusokhoz a kardalokban. Ez utóbbiakról különben azt sem lehet mondani, hogy kardalaikat dór dialektusokban irták: majdnem tiszta attikai az, a megfelelő epikus elemekkel, némi dór szinezettel, ami azonban majdnem csupán az η-nak α-val való felcserélésében nyilvánul.

Némelyek hajlandók azt állitani, hogy az irodalomban tulajdonképen csak az epikus dialektust használták, a különböző műfajok szerint különböző szinezettel. Erre az állitásra az vezetett, hogy az inscriptiókban megismert

népies dialektusokat sokkal eltérőbbnek találták úgy egymástól, mint az irodalmi nyelvtől, mint amennyire az irodalmi dialektusok eltérnek egymástól. De ez nagyon természetes, mert az irodalmi nyelvnek egyöntetűbbnek kellett lennie s nem vihetett be olyan alakokat a költészetbe, melyek az egyetemes görögség előtt érthetetlenek, csupán olyanokat, melyekről a költő gondolhatta, hogy a nemzet nagy többsége meg fogja érteni. Igy aztán némi egyöntetűség mutatkozik az irodalmi nyelvben, ami azonban nem olyan, hogy feljogositana bennünket arra az állitásra, hogy az összes műfajok tulajdonképen egy nyelvjárást használnak. Hiszen ha dialektusokról beszélünk, nem kell azoknak mindjárt teljesen különböző nyelveknek lenniök!

Hangtan.

IV.

A a gyökben.

A görög dialektusok legfeltűnőbb sajátsága az ősindogermán „a“ hangnak megőrzése, illetőleg elvesztése. Ez adja meg az illető dialektus sajátságos színezetét a melyből első pillanatra meg lehet állapitani, hogy az a nyelvemlék, a melyet olvasunk, dór-aiol vagy ión-attikai nyelven van-e írva. Mert az aiol és dór dialektusok, amelyek talán később váltak ki a rokon népek csoportjából, mint az iónok, általában megőrizték az eredeti *α*-t, a melyet az iónok többnyire *η*-ra változtattak. A szűkebb értelemben vett lírát először az aiolok és dórok kezdették művelni, a műfaj náluk, az ő nyelvjárásukon indult virágzásnak, s midőn az iónok is művelni kezdették, szinte kötelezve érezték magukat arra, hogy az előző művelőknek költői nyelvét megtartsák. Azt lehet mondani, hogy ez szabály volt a görög irodalom classicus korában.

A kardal-költészet nyelve kezdettől fogva a dór. Csakhogy ezt a dór nyelvet eredeti, teljes tisztaságában talán csak a legrégibb kardal költők művelték. A más származású költők saját nyelvük sajátságait vitték bele műveikbe, így Pindaros aiol, Simonides és Bacchylides ión sajátságokat, elannyira, hogy a régi grammatikusok közűl némelyek azt mondják, hogy Pindaros nyelve már

nem is dór, hanem κοινή. Igy Gregorius Corinthius περὶ διαλεκτῶν: „Κοινὴ δὲ, ᾗ πάντες χρώμεθα, καὶ ᾗ ἐχρήσατο Πίνδαρος" etc. Természetesen ez nagyon felületes és hamis szemlélete a dolgok való állásának, de mindenesetre jellemző. — Igy az attikai tragikusokról már valósággal el lehet mondani, hogy kardalaiknak csak a szinezete dór. Tudniillik azt a sajátságot választották ki, amelyet legjellemzőbbnek tartottak a dór dialektusra vonatkozólag és csak azt őrizték meg. És ez az eredeti α-nak megtartása. Minthogy ezen α hangnak oly nagy szerepe van a dialektusokban épen azért erről bővebben kell szólanunk.

Vannak, akik azt állitják, hogy a dór dialektus ezen α hangja a nyelvnek bizonyos férfias szinezetet kölcsönöz s ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a komoly ünnepélyes kardal ezen a nyelven fejlődik ki. A ki azonban a műfajok fejlődésével tisztában van, az előtt ez teljesen indokolatlannak tűnik fel. Mert a ki először irt a görögök közt kardalt, bizonyára nem válogatott nagyon a nyelvjárások között, hanem használta azt, amelyet ő maga is beszélt. És ez természetes is. Hogy aztán a későbbiek is azt használták, az speciálisan görög szokás. Igaz, hogy bizonyos hangok nyers, más hangok kellemes szinezetet kölcsönözhetnek egy nyelvnek, de ez nem megy annyira, hogy abból egyenesen az illető nép jellemére lehessen következtetni, mint azt Johannes Schöne teszi, midőn azt mondja, hogy: formae per η quandam ἁβρότητα habere videntur. Azt hiszem, hogy ez nem több, mint igen ügyes és szellemes szójáték. Hogy az iónok perzsa hatás alatt elpuhultak voltak, míg a spártai dórok a legszigorubb elveket követték nevelés tekintetében, annak megegyezése ezzel a szabállyal, puszta véletlen. Mert mivel magyarázzuk

meg azt a dolgot, hogy a lakedaimoniak is a perzsáktól vették azt a nevelési rendszert, amely oly hiressé tette őket? Hogyan tükrözte vissza a perzsa nyelv mind a két sajátságot?

Alaptételül fel lehet venni azt, hogy a dór dialektus s így a kardal-költők is megőrzik az *α* hangot, és csak ott használnak *η*-t, a hol annak az ősindogermánban is é hang felel meg. E tétel alól azonban sok kivétel van, különösen nem dór származású költőknél. Ezek a kivételek azonban esetről-esetre többnyire megmagyarázhatók. Legtöbbje onnan ered, hogy az ugynevezett *πλατεισασμός*-t, amely a sok egymásután következő *α* hangból származik kerülni akarják. Vannak ugyan oly helyek is, amelyeknél ez a magyarázat nem kielégitő, de ott sem szabad mindjárt coniecturához folyamodni, mert sokszor később valami inscriptio vagy papyrus felvilágositást ad. E tekintetben általában, sokkal jobb a conservativismus álláspontjára helyezkedni. A vázafeliratok irodalmi művek javitásában nagyon kevés támaszt nyújthatnak, mert többnyire irodalmilag kevéssé művelt emberektől származnak, kik a legdurvább helyesirási hibákat követik el.

Több csoportot lehet felállitani annak vizsgálatánál, hogy Bacchylides hol tartja meg az *α* hangot és hol használ a saját nyelvjárása szerint *η*-t. Ezek közül legfontosabb az, mikor a szógyök közepén őrzi meg az *α*-t. Először tehát ezt fogjuk tárgyalni.

Azok a szók, melyekben az eredeti *α*-t megőrizte Bacchylides. a következők:

Ἀδύς, ἀδεῖα. Ezzel szemben a 21. töredékben előfordúl *ἡδύς*, de úgy látszik, az egész vers tiszta ión

dialektusban van írva és nincs strófás szerkezete, mint Blass fettételezi.

ἀλαθεία vagy *ἀλάθεια*. Egyszer kivételesen előfordúl *ἀληθείας*, amelyet Blass teljes joggal elvetett.

ἀέλιος és *ἄλιος*-alakok egyaránt előfordulnak, amelyek közűl az egyik az *ἠέλιος* ión, a másik a *ἥλιος* attikai alaknak felel meg.

Ἅλιξ a *σϝᾱλικ* tőből, megfelel az attikai *ἡλιξ*-nek. Pindarosnál is ebben az alakban.

ἅμαρ — ἀμέρα — ἐφάμερος — ἐφαμέριος (= *ἦμαρ, ἡμέρα, ἐφήμερος, ἐφημέριος*; örmény aur = ámór). A Il. töredékben előfordul a *ἦμαρ* alak, amelyet Blass *ἅμαρ*-ra javitott. Igaz, hogy a versalak lírai, de az egész töredékben nem fordul elő semmi dór sajátság és így legalább is kétséges, hogy ez a coniectura jogosult-e.

Ἁμέτερος-ban az *α* az eredeti *ᾰσ*-szótagnak felel meg.

ἀώς megfelel az ión *ἠώς*-nak (aiol *Αὔως, αὔσως*-ból, att. *ἕως*, lat. auróra).

Βαρυαχής. *ἀχά* (=*ἠχή*)-nek egyetlen összetétele Bachchyidesnél. Eredeti alakja **ϝαχά* össze függ a vagire igével.

γᾶρυς, γαρύω = att. *γῆρυς, γηρύω*.

γᾶ, Δαμάτηρ = att. *γῆ, Δημήτηρ*; kypr. *ζᾶ* (= zdá).

Δαΐάνειρα, Δαΐπυλος, δαΐφρων. Etymologiája bizonytalan. *γυνά*.

Δάλιος, Δαλογένης, Δᾶλος. Attikai dialektusban mindig *η*-val. Eredete teljesen ismeretlen.

ἀλλοδαμία, Ἀλεξίδαμος, — δύστανος, — ἐπιστάμα, — ἐρατύω, — θαητός, — θνάσκω, — θνατός, — ἰατορία, Ἰάων. Csak a költői nyelvben s kivált az eposban és bukolikus költeményekben előforduló alak; *Ἰάονες* = *Ἰάϝονες*, att. *Ἴωνες*, dór *Ἰᾶνες* (héber Jáván).

ἀᾶδος, — *κᾶρυξ*, *καρύσσω* — *κράδεμνος*.

λαῖς. De *λῆσταί* is előfordul.

Λάμνιος, — *λαός*, *Ἀγέλαος*, *Μενέλαος*, *Χαιρόλας*. A szó eredeti alakja láuo-s (v. ö. kypr. *Νικολάϝων*), *λαός* a közönséges (vulgaris) és epikus alak, *λᾶς* dór és *λέως* attikai. Ide sorozható *Λαομέδων* is, bár e szó más dialektusokban is csak ebben az alakjában használatos.

ἀμάχανος, *κακομάχανος* = *μήχανος*. Az eredeti a hangot feltüntetik a rokon nyelvek: lat. machina franc. machine, német maschine.

Λατώ, *Λατοῖδας*. Összefüggésben áll *λήθω*, *λανθάνω*-val és a lat. latere igével, amiből következik, hogy ez a dór alak az eredeti, ellentétben az ión-attikai *Λητώ*-val.

μάν, dór és aiol alak = ión-att. *μήν*. (*μάν* Homerosnál is előfordul.)

μᾶνις, dór forma = ión *μῆνις*, aiol *μαῖνις*.

μανύω dór forma = ión *μηνύω*. Az etymologiája nincs egészen tisztába hozva.

μάτηρ = *μήτηρ*, v. ö. lat. mater, ném. mutter. Ugyancsak ide tartozik: *μάτρως* — *μήτρως*, és *Δαμάτηρ Δημήτηρ*.

μιμνάσκω, *μεμνᾶσθαι* a mna tőből = *μιμνήσκω*.

ναός. Megfelel az ión *νηός*-nak, amely alak Bachchlidesnél szintén előfordúl. Attikai nyelven *νέως*.

νᾶσος, *νασιώτας*, *νασιῶτις*. Összefügg a *νάω* igével.

ναῦς, *νᾶα*, *νᾶες*, A *ναῦς* maga attikai alak, megfelel neki a dórban *νᾶς*, az iónban *νηῦς*. A többi indogermán nyelvek azt mutatják, hogy az *α*-s alak az eredetibb v. ö. óind. náus, óperzsa návi, latin návis stb.

πάγνυμι, *εὔπακτος*, = *πήγνυμι*, *εὔπηκτος*. V. ö. lat.

pagina, pagus, compages, pango, a mely alakok szintén az ősi a hangot mutatják.

πλάσσω (*πλᾶξεν*) = *πλήσσω*, ujatt. *πλήττω*.

πτάσσω = *πτήσσω* aiol. *πτάζω*, ión *πτώσσω*.

σᾶμα, *σαμαίνω* = *σῆμα*, *σημαίνω* ; *σάπω* = *σήπω* ; *σιδαρόδετος* = *σιδηρόδετος*.

σκᾶπτρον, *χρυσεόσκαπτρος* - att. *σκῆπτρον*, Pindarosnál *σκᾶπτον*, amely valódi dór alak - lat. scapus, Bachchylidesnél tulajdonképen ión alak van, dór szinezettel.

ταῦσιος dór és költői alak = ión *τηῦσιος*.

τραχύς. A vulgaris alak és nem speciálisan dór. A megfelelő ión és epikus alak *τρηχύς*.

Συρακόσιος. Vulgaris attikai alak = ión *Συρηκόσιος*. Későbbi időben a *Συρακούσιος* alak vált közhasználatúvá.

ῥᾴδιος. Vulgaris alak, az epikus és ión nyelvben *ῥηΐδιος*.

ἀϊών-ból *ἀϊόνα* dór alak = ión *ἠϊών* (Hom.) part, szél (ajak), Hesychios szerint *ὀφθαλμῶν τὰ ὑποκάτω* = a száj tájéka. Az *α*-s alak az eredeti. Hypothetikus indogermán ősalakja : ausion s összefüggésben van a latin ora, os szavakkal. E szó fentebb említett Hesychios-féle jelentésben csupán Simonidesnél és Bacchylidesnél fordúl elő.

πᾶχυς, *χρυσόπαχυς*, *ῥοδόπαχυς* = *πῆχυς* stb. A rokonnyelvek tanusága szerint az *α*-s alak az eredetibb.

Mindezen itt említett szavakban az *α* megfelel az *ᾱ* eredeti indogermán hangnak, amely a dialektusban nem változott át *η*-vá, mint az az iónban történt. Bacchylidesnél sehol sem fordúl elő oly eset, hogy olyan helyen, ahol a dór nyelvjárás eredeti *η*-t őrzött meg, *α*-t írt volna

(kivéve a hamis analogia egy példáját, melyről alább lesz szó), ami a nyelvjárást nem jól ismerő felületes iróval könnyen megtörténhetik, aminthogy a késői császárkorban meg is történt.

V.

α az ige-végzetekben.

Különben valahányszor *ᾱ*-val találkozunk a Bacchylides szövegében, mikor az ión-attikaiban *η* áll, legyen az akár a szógyök közepén, akár igei vagy névszói végződésekben, mindig az *α*-s alakot kell eredetinek tartanunk. — Szólnunk kell tehát most arról, hogy az igék ragozásánál, mily esetekben marad meg az eredeti *α*.

Megmarad először az *α*-val kezdődő igék augmentum temporaleiban; pl. *ἆγον*, *ἄθλησαν*, *ἄϊξαν*, *ἄκουσιν*, *ἄρχεν*. Ugy látszik azonban, hogy mégis van ezzel szemben egy kivétel 10,93. *ἠλύκταζον*. A papyroson Kenyon közlése szerint *ΗΛΥΚΤΑΞΟΝ* áll, amit Kenyon, Jebb, Festa, Blass és Süss egyértelmüen *ἠλύκταζον*-nak irnak át. Hogy hogyan maradt meg itt ez az *η*, nem lehet biztosan megmondani, de a legvalószinűbb az, hogy a leíró tévedett s azt hiszem, hogy a szövegben is minden különösebb merészség nélkül *ἀλύκταζον*-ra lehetne javitani.

Megmarad az *α* az *α*-tövű igék összes végződéseiben. A Kenyon által felfedezett papyroson e szabály alól nincs is kivétel. A fragmentumok közül is a 22.-ben *ἔϙα* alakot olvasunk. De ugyanezen töredékben *ἔστη* is olvasható: *ἔστη δ' ἐπὶ λάϊνον οὐδὸν, τοὶ δὲ θοίνας ἔντυον,*

ὦδε δ' ἔφα ; amit az újabb kiadások, tekintettel a töredék többi dór alakjára is, kivétel nélkül ἔστα-ra javitottak.

Előfordul a szövegben (5,147.) ez az alak : ἀμώμητον, amelyről első pillanatra azt hinné az ember, hogy ezt a szabályt czáfolja. Tudnunk kell azonban, hogy ez az ige : μωμάω, az iónban μωμέω alakban is előfordul, s ezért az η-s alak teljesen jogosúlt. V. ö. Simonides 5. fr. μεμήσομαι. Theognisnál, ki mint elégia-iró, dór létére is az iónoktól függött, μωμεύω alak olvasható. Hom'okegyenest szemben áll ezzel a szabályos használattal a hamis analogiának egy tipikus példája. Bacchylidesnél ugyanis δίνασεν, δίνηντο stb. vegyesen fordulnak elő. Ezek az alakok, mind δινέω-ból származnak, mert δινάω alakot egyáltalán nem ismerünk. Ennek a kétféle nyelvhasználatnak oka abban rejlik, hogy a kései ión nyelvjárás az άω és έω végzetű igék megfelelő alakjai között külömbséget nem tett. Ἐποίησεμ, ἐτίμησεν, ἐδίνησεν stb.-ben teljesen egyformán hangoztatták az η-t. Ha tehát azt találták, hogy a dór dialektus ἐτίμησεν helyett ἐτίμασεν-t mond, a hamis következtetés ἐποίησεν helyett is ἐποίασεν-t mondatott velük, minthogy nem vették észre a kétféle η különböző származását s igy a két igét teljesen analógnak tartották. Ugy látszik, hogy ezt a hamis analogiát először Simonides alkalmazta, mint láttuk tévedésből, s Pindaros azonnal kész volt követni, habár talán ő a saját dialektusából könnyebben érezhette volna a külömbséget. Különben Pindaros is alkalmazza mind a kétféle alakot, pl. φωνέω-ból φώνασε és φωνήσαις. Bacchylidesnél a φων . . . töredék szó (5.191.) Blass—Süss szerint φώνησεν-re egészitendő ki. De azt hiszem, épen olyan jogosúlt a φώνασεν kiegészités is (bár nem olyan helyes), mert ez a hamis

analogia annyira belevette magát a költői nyelvbe, hogy nemcsak iónok és attikaiak, hanem más származásuak, mint Pindaros, Theokritos stb. is használják:

Pind. Pyth. 11,58 . . . . . *κατ' ἀμευσίπορον τρίοδον ἐδινάθην.*

Eur. Or. 1459 . . . . . *δίνασεν ὄμμα, μήτις παρὼν τύχοι.*

Theokr. 24,10 . . . . *ὣς φαμένα δίνασε σάκος μέγα.*

A fentebbi Bacchylidesi helyre vonatkozólag meg kell még jegyeznünk, hogy Blass-on kivűl Jebb is *φώνησεν*-t ír, míg Kenyonnál és Festánál *φώνασεν* olvasható. Ezek után csak az nem világos, hogy miért használják az irók hol ezt, hol azt az alakot! Az egyetlen logikus feltevés az lehetne, hogy ión származású győzteshez küldött epinikionban az ión, dórhoz küldöttben az ál-dór alakot használják. De ez a feltevés azonnal elesik, ha azt látjuk, hogy Bacchylidesnél mind a két alak egy költeményben, (XVI.) és pedig nem is epinikionban, hanem dithyrambosban, az *Ἠΐθεοι ἢ Θησεύς* czíműben fordúl elő.

A felsorolást az igealakoknál folytatva, azt látjuk, hogy őseredeti indogermán *ᾱ* hang Bacchylidesnél megmarad a történelmi idők és módok med. sing. I. személyében is. Pl. *θείμαν* (5, 169.) Sajnos, oly kis terjedelmű még most is a Bacchylides-féle hagyomány, hogy ezen állitás megerősitésére benne több példa nem található.

VI.

„*α*" a névszói végzetekben.

Legfeltűnőbb, helyesebben mondva, legszembeötlőbb sajátsága a chorikusok nyelvének az, hogy az első vagy

α-tövű declinatio összes eseteiben megtartják az eredetei α-t, és sehol sem változtatják η-ra, mint azt az ión-attikai nyelvben látjuk. Ἀβαντιάδας, ἁβροβάταν, ἁγνᾶς, Λυκόρμᾳ, Μουσᾶν, stb. Ezt a szabályt a Kenyon-féle hagyomány csak egyszer lépi át, e szóban: κλισίῃσιν (12 135.) Blass ezt az alakot azzal akarja megokolni, hogy ez megfelel ugyanazon költemény 45. versében előfordúló ἐφίῃσιν-nek, mert a strophának ugyanazon helyén áll. Ezt a megoldást nem lehet valami sikerűltnek tartanunk, mert a két szó nagyon is távol esik egymástól, úgyhogy az olvasót vagy hallgatót egyáltalán nem emlékezteti a megfelelésre. Az ilyesmi nagyon bizonytalan s inkább véletlenűl, mint czéltudatosan kerűl elő. Szavakkal való és rímeltetéshez hasonló játékok fordulnak ugyan nagyon sokszor elő, de itt e két szó sokkal távolabb ál egymástól, hogysem ilyesmire gondolni lehetne. Szerinten a κλισίῃσιν egyszerű κλισίαισιν-ra javitandó, mint olyan hiba, melyet a leíró követett el.

A fragmentumokban azonban több oly helyet lehet találni, amelyekben η-s alak fordúl elő, amilyen pl. a 17, 2. De ha az egész töredéket olvassuk, rögtön látjuk, hogy az trochaicus lejtésű s mint ilyen az e versnemnek rendesen megfelelő ión (vagy attikai) nyelvjárásban van írva:

„εὖτε
τὴν ἀπ' ἀγκύλης ἵησι
τοῖσδε τοῖς νεανίαις
λευκὸν ἀντείνασα πῆχυν."

A szóbanforgó τὴν ἀπ' ἀγκύλης kifejezésen kivűl más ión (attikai) alak is fordul benne elő, pl. πῆχυν. Az egész költemény verstani tekintetben nagyon hasonló a 21. töredékhez, amely szintén trochaicus lejtésű és szintén

ión formákat mutat fel, pl. *ἡδύς*. — A 19. fragmentum ugyancsak ión dialektusban van írva s az első declinatio végződéseiben *η*-t mutat:

„*σὺ δ' ἐν χιτῶνι μούνῳ*
παρὰ τήν φίλην γυναῖκα φεύγεις."

A III. declinatio nőnemű szavaiban, melyek az ión-attikai nyelvjárásban *της, τητος* végzetűek, Pindaros mindig *τας, τατος*-t ír. Bacchylidesnél erre nem fordúl elő példa, csupán a 7, 6.-ban található ezen kiegészítés *ταχυτᾶτα*, amely a Pindarosnál található analogiák bizonyító erejének hatása alatt (*ταχυτάς, καχότας, φιλότας* etc.) teljesen jogosnak látszik. Feltűnő azonban, hogy a 32. fragmentumban a következő szó olvasható: *ἁβρότητι*. Ezt az alakot sokat támadták, de a legtöbb kiadás mégis megtartja. Én azt hiszem, hogy az egész költemény, melyhez ez a sor tartozott:

„*ἁβρότητι ξυνέασιν Ἴωνες βασιλῆες*" ión dialektusban volt irva. Erra mutat, hogy az *Ἴωνες* szó ión alakjában van használva s a *βασιλῆες* ó-ión (epikus) alak. Továbbá nekem úgy tűnik fel, mintha a sornak némi ionicus lejtése volna:

⏑ ⏑ — — | ⏑ ⏑ — — | ⏑ ⏑ — — ⏑ ⏑ — ⏑

Jól tudom, hogy ez elég gyenge bizonyság, mert könnyen lehet olyan ionicus a minori sort találni, amely nem ión nyelvjárásban van irva (pl. Alkaiosnál), de addig elfogadhatónak tartom, mig jobb megoldás nem mutatkozik.

Megmarad az *α* az *-αξ, -αχος* végződésekben, pl. *πόρπαξ, χαλκοθώραξ*. Ez utóbbi szónak érdekes megfelelője az ó-ind dhárakas (tartó, fenntartó), amely egyuttal az eredeti indogermán a hangot is mutatja.

Megmarad az α a vulgaris -ην, -ηνος végzetekben, pl. Ἕλλαν, Πανέλλανες. E szabály Pindarosnál általános érvényű, Bacchylidesnél kivétetnek a ξην végzetűek.

Az ανα nőnemű végzetben szintén megmarad az α. Pl. σελάνα, Ἀθάνα, Ἀθᾶναι Ez alól azonban kivétel is van, pl. εἰρήνα, továbbá Ἀλκμήνα, e szóban: Ἀλκμήνιος, amely csupán Bacchylidesnél fordúl elő. Az εἰρήνα szó talán azokkal a szavakkal vethető egybe, amelyek α-tövű nevekből,, vagy α-tövű igékből származnak. Hephaistion tanúsága szerint különben az aiolok e szót εἰρήνα alakban használták, sőt a dórok egyrésze is, mint azt krétai feliratok εἰρήνα vagy ἰρήνα szavai s a pamphyliai ἰρῆνι mutatják.

Minthogy az eredeti α szintén a szó végzeteiben található, ennél a csoportnál kell felemlitenünk a ἔκατι és ἀέκατι szavakat, amelyek az iónban, mint ἔκητι és ἀέκητι hangzanak.

VII.

α

a szóképzésben és összetételekben.

Az α hangról szólva, meg kell még emlékeznünk annak szerepéről azokban a szavakban, melyek α-tövű nevekből vagy α-tövű igékből származnak; továbbá az α megmaradásáról olyan összetételekben, amelyeknek második része α-val kezdődik, amely azonban közönségesen η-ba nyúlik meg.

Tehát az első esetet illetőleg, az α megmarad, mindazon szavakban, amelyek α-tövű névszókból vagy igékből

származnak, mikor is a vulgaris nyelvhasználatban minden mindenkor η-t találunk. Ilyen pl. ἄδματοι. Ezt a szabályt azonban épen Bacchylidesre vonatkozólag egyáltalán nem lehet általánositani, mert nagyon sok kivétel található a fennmaradt költeményekben is. Ilyen mindjárt ἀδμήτα. Hogy miért használ a költő különböző formákat, sokan azzal okolják meg, hogy az egyhangúságot akarja elkerülni. Ezért olvasunk εἰρήνα-t, φήμα-t, κυβερνήτας-t λῃσταί-t, holott a tiszta dór alakok εἰράνα, φάμα, κυβερνάτας és λαϊσταί lennének. Ezt a hypothesist nagyon meggyengíti az a körülmény, hogy mégis lépten-nyomon találkozunk az α hang sürű előfordulása által keletkezett μονοτονία-val, a hol pedig hasonló elv követésével azt el lehetett volna kerülni, pl. Ἀθάνα, προφάτας, σελάνα, ἀϊχμάτας, ἀλατάς, βοατάς stb. Azt hiszem, hogy Bacchylides e tekintetben semmi határozott elvet nem tartott szem előtt; akart ugyan dór szinezetet adni költeményeinek. de némely alakok mintha nagyon is nyerseknek tüntek volna fel előtte, ha a szavakat következetesen átirja dóroknak s ezért, mint az egyik-másiknál többé-kevésbbé ki is mutatható, hivált oly szavaknál amelyeket némely dór törzsek η-val ejtettek, az egyik helyen megtartotta az η-t. Ilyen pl. a fentebb is említett εἰρήνα szó, amely az iónban két η-val, a tiszta dórban két α-val van irva, s a melyet a krétaiak mégis ἰρήνα-nak, a pamphyliaiak ἰρήνι-nek mondottak ki. Itt viszont feltünő az, hogy Pindaros is az ἐἰρήνα alakot használja, holott neki nem hangozhatott rosszúl az ἐἰράνα alak sem, mert az ő boiótiai szójárásában ez a ἰράνα-nak hangzott. Ugy látszik, hogy Pindaros itt is, mint sok más esetben, Simonidestől tanult. — Azt az esetleges megjegyzést hogy az η-s alakok, kiváltképen oly költeményekben fordulnak elő,

amelyek iónokkoz, közelebbről keosiakhoz vagy athéniekhez vannak intézve, vissza kell utasitanunk, egyrészt mert a hagyomány sokkal csekélyebb, hogysem ezt csak valószinüleg is meg lehessen állapitani, másrészről pedig a fennmaradt költemények maguk is többször ellentmondanak ezen állitásnak. Pl. *εἰρήνα*-t, *φήμα*-t, *κυβερνήτας*-t ír Bacchylides az ötödik költeményben, amely a syrakusai Hieronhoz, tehát dór származású emberhez van intézve.

Meg kell itt jegyeznünk, hogy a 23. fragmentumban az összes kiadók *ἀδμᾶτες*-t irnak Boeckh kivételével, a ki előttem ismeretlen okból *ἀδμῆτες*-t ír. Ez utóbbi aligha állhat meg, bár Sophokles két helye a cantikumokban (El. 1239. O. C. 1059.) mellette szól. Nyilvánvaló azonban, hogy az attikai tragikusok, sokkal kisebb mértékben alkalmazták a dór sajátságokat, mint akár az ión származású chorikus költők.

Azon szavaknak a száma különben, amelyek a fenti tételt igazolják, nagyon nagy, úgy hogy a teljes felsorolás szinte felesleges. Egy párat mégis megemlitünk. Igei származásúak : *ἄδματος*, *Ἄδραστος*, *ἀλάτας*, *ἄπλατος*, *ἄπρακτος*, *βαρύτλατος*, *βοάτας*, *θνατός*, *πλάξιππος*, *πρᾶξις*, *προφάτας*, *φωνάεις*. Névszói származásúak : *αἰχματάς*, *ἀνίκατος*, *θεοτιμᾶτός* stb. Mint láttuk azonban, a kivételek nem ritkák.

Megmarad végül az eredeti *α* oly összetételekben, melyeknek második tagja *α*-val kezdődik, amely közönségesen *η*-ba nyúlik meg. Pl. *Ἀγανορίδας*, amely *ἀγάν*-*ἀνήρ*-ból van összetéve s közönséges alakja *Ἀγηνορίδης* ; — *ἀρχαγέταν* = *ἀρχή*-*ἄγω* = vulg. *ἀρχηγέτην* ; *ἀρχαγόν* = *ἀρχή*-*ἄγω* = vulg. *ἀρχηγόν* ; — *στραταγέτας*

στρατόν-ἄγω = vulg. *στρατηγέτης*; — ugyanigy *στρατᾱγός* = *στρατηγός*; — *ποδάνεμος* = *ποδήνεμος*; — *φιλάνωρ* = *φιλήνωρ*; — *χρυσαλάκατος* = *χρυσηλάκατος* stb.

Ily összetételeknél megjegyzendő az *α* és o váltakozása, mint *ὑπεράφανον* és *αἰχμοφόροι*. E tekintetben rendkivűl nagy az ingadozás az egyes költőknél. Egymáshoz közel megtaláljuk mindkét alakot: *πυροφόρος* és *ἀσπιδηφόρος*; *Θεογένης* és *Θεαγένης*; *Νεοπολίτης* és *Νεαπολίτης*.

VIII.

α egyéb esetekben.

Az *ᾱ* interiectio többször előfordul s használatában nincs semmi különösség.

Hosszú *α*-t mutat még a következő szavakban: *Ποσειδᾶν*, az ión *Ποσειδάων* és attikai *Ποσειδῶν* helyett, és *Πορθανίδας* az ión *Πορθαονίδης* helyett. Ugyanígy írja Pindaros is, bár viszont mindkét költő egyaránt használja az *Ἰαόνων* és *Ἴωνες* alakokat. Ha az összetétel első tagja *λαός*, sohasem vonja össze, pl. *λαοφόνος*, *Λαομέδων*. Pindaros azonban egyszer ír *Λαομεδόντειος*-t és akkor is az *αο*-t synizesis-szel vonja össze, egyébként többször *λαγέτας*-t ír. Azokban a szavakban, melyeknek második része *λαός*, majd összevont, majd pedig szétvont alakot használnak mindketten, pl. Bacchylidesnél *Ἀγέλαος* és *Λαιρόλας*.

Egy esetszerű végződésről lehet még itt szó; t. i. ugy Bacchylidesnél, mint Pindarosnál többször fordúl elő

πάντα alak πάντη helyett. Olyan alak, mint Pindarosnál ἁμᾶ vagy Alkalmannál μαλίστ᾽, Bacchylidesnél nincs.

IX.

Rövid α.

A rövid α-t itt mintegy függelékül tárgyaljuk az előzőkhöz, hol mindig csak a hosszú α hangról volt szó. Röviden lehet vele végezni, mert igen kevés változáson ment keresztül, mint általában a rövid magánhangzók, melyek sokkal inkább megőrizik eredeti jellegüket, mint a hosszúak.

A τέμνω ige alakjai kétszer fordúlnak elő ᾰ-val : τάμνων 5. 17, és τάμνε (imperf.) 16,4. Ez ión és dór alak egyaránt, ε-nál (τέμνω) csak az attikaiban írják, Homerosnál és Hesiodosnál mindig τέμνω.

ἐξαναρίζων (5,146.) áll Kenyonnál és Festánál, mig Blassnál és Jebbnél ἐξεναρίζων. Kenyon azt állitja, hogy α-s eredeti dór alak, de nagyon kevés erre a bizonyíték, mert még Pindarosnál is, a ki pedig sokkal szabadabban él dór formákkal, mint Bacchylides, mindig ε-nal fordúl elő. Lehetséges, hogy a kéziratba iráshiba csuszott be.

A 12,229-ben φρασίν áll, ami a valószinű kiegészítés Pindaros nyomán. Régibb forma, mint φρεσίν.

17,46. Blassnál ἀμαρτεῖν áll, Kenyon ὁμαρτεῖν-t ír, de a kézirat Blass-t támogatja.

Az α prosodiájának metrikai ingadozására vonatkozólag csak a következők érdemesek megjegyzésre :

φᾶρος háromszor fordúl elő hosszú első szótaggal, mint az a dactylicus költők, Hesiodos és Apollonios Rhodios kivételével, írni szokták. A tragikusoknál mind a két változat előfordúl, de a *φᾶρος* alak gyakoribb. Apollonios Rhodios *φαρέσσι*-t ír.

ἀΐσσω-ban mindig hosszú az első szótag épen úgy, mint Homerosnál, míg a tragikusok Euripides egy helye kivételével mind rövid *ᾰ*-t írnak.

ἀνήρ mind a kétféle képen előfordúl: *ἄνήρ* és *ἀνέρων*.

Ἄρης általában rövid *α*-val; egy helyen f. 24, 2. kétes.

καλός mindakétféleképen, hosszú *α*-val az elegia- és epos-, röviddel az attikai tragikus költők mintájára.

Πανέλλανες-ben az első szótag *α*-ja rövid. Ehez hasonlót sehol sem találunk s e szerint úgy látszik, hogy a metrum kényszeritette a költőt. Alig hihető, hogy már ebben a korban annyira magán hordta volna a hangsulyos szótag a szó egész súlyát, hogy a nem hangsúlyozottak metruma a közbeszédben egészen közömbössé vált volna.

17. 46. Blass a vulgáris *ἁμαρτεῖν* alakot irja a kézirat szerint, mig Kenyon *ὁμαρτεῖν*-t.

Meg kell jegyeznünk, hogy oly hyperdórismusok, hogy ugy mondjam, mint Pindarosnál *τόκα* = *τότε* vagy *σκιαρός* = *σκιερός*, sohasem fordul elő. E tekintetben Pindaros jóval tovább ment, mint Bacchylides, bár oly hyperdór alakokat ő is kerül, mint pl. *Ἰάρων*, *ἰαγός*, *γὰ*, *κὰ* etc. A szerint, hogy Görögország mely részébe küldötték költeményeiket, változtatni kellett a hang szinezetét dialektusok szerint, de nem volt szabad annyíra tulságba vinni a dolgot, hogy azután a költemény valamely vidéken a csak szük körben használt dialektusi alakok miatt

érthetetlenné váljék. Ezért igyekeznek mind a ketten a nyelvjárási sajátságok felhasználásában kellő mértéket tartani.

X.

— II —

Az ősgörög η, mely az idg. é hangnak felel meg, az összes dialektusokban megmaradt é kiejtéssel. E kiejtésben azonban vannak némi különbségek a szerint, amint az egyes dialektusokban nyíltabb vagy zártabb volt, igy például az elisi nyelvjárásban az η kiejtése már nagyon közeledett az α-hoz, úgy hogy sokszor α-nak is írták. Itt találhatunk i'yen parallel irásmódokat: βασιλάες βασιλῆες.

Bacchylidesnél az eredeti ősgörög η mindig megmarad η-nak és a helyesirása sem változik. Mint pl:

ἀηδών = ἀχηδών 3, 98.

ἀήτα (16. 91.) fuvalom, ión ἀήτη.

βληχρός. γῆρας, ἀνάδημα (vagy ἄνδημα)

γνήσιος, γίγνομαι-ból, γενη, γνη-tőből

és καστιγνήτα, καστίγνητος (többször), eredetileg αὐτοκασί-γνητος, αὐ— τεκασι · γνη — τος.

ἥμισυς, tő : ἡμι lat. semi, ahd. sámi; ἡμίθεος semideus.

χήθεος ifju, nőtlen — v. ö. lat. vidua, ném. wittwe.

ἠπιόφρων összefügg ἤπιος-szal (Hom.)

Ἥρα, Ἡρακλῆς Etymologiája bizonytalan, talán ἥρως-szal függ össze.

ἥρως v. ö. lat. serius (komolyan).

Ἡσίοδος, annyira zárt *η*-val, hogy Lesbosban *Ἀισίοδ* nak irták.

Θήβα és *Θῆβαι*(többször) ; *Θησεύς*

λήγω (*λαγαρός*),

λωβητήρ. *η*-ja bizonytalan származású. Lehet, hogy eredeti, lehet, hogy igei származású, ahol is az *α* pótlónyujtás által állt elő. V. ö. *λώβα* vagy *λώβη*, *λωβάομαι*

μή, *μήτε*, *μήδε* (sokszor) a görögben mindig *η*-val, mig a kon nyelvekben *ā* található. V. ö. ói, óp, má.

μήν, *ὀτχόμηνις*. Az összes dialektusokban é hang van csak a helyesirás különböző: herakl. *μής*, ,ión, *μείς* ősgörög **μήνις*, lat. mensis (ugyanez a szó az összes többi indogermán nyelvekben).

μηρία. V. ö. lat. membrum. Az összes indogermán nyelvekben *ē* hanggal, tag vagy hus jelentésben.

μῆτις (többször) belátás.

Νηρεύς Νηρῆς (sokszor). V. ö. újg. *νερό* (viz).

Πηλεΐδας.

πλήμυρις, *πλημμύρων* vizár, nedvbőség, hullám (Hom.) *πλήμυρα* hullám. *πλημμυρέω* túlömleni V. ö. *πίμπλημι* ; *πολυήρατος* ; *πολύχρημνος*, *χρήμνυμι*, *χρέμαμαι*.

πολυπήμων πῆμα-ból *πῆπμα* V. ö. óind. pápman.

στῆθος.

χρή (sokszor); *χράω*-ban az *α* ujabb alakulás. Idetartozik *χρηστὸς* is.

ὠμηστάς nyershúsevő *ὠμος* és *ἔδω* vagy *ἐσθίω*-ból.

μῆλα minden nyelvjárásban *η*-val.

ἀργηστάς *ἀργεστής* (?) talán *ὠμηστάς* analogiájára.

A *ζ* után Bacchylides még akkor is megőrzi az *η*-t ha a dór dialektusban *α* áll. Ez határozottan ionismus. Pl. *Τροζήνιος* tehát a város neve *Τρόζην* vagy *Τροίζην*,

amely a dórban Herodianos tanúsága szerint[1] Τροίζαν -nak hangzott.

Hasonló ehez Ζήν, melynek mellékalakjai Bacchylidesnél, mint Ζηνί, Ζηνός fordulnak elő, holott a dór alakok: Ζάν etc.

Továbbá ζῆλος és összetételei, mint ἐπίζηλος, πολύζηλος, πολυζήλωτος = dór ζᾶλος irigység * jā-lo-s. V. ö. óind. ya (megragadni) ujszlovén jal = irigység.

Bacchylidessel ellentétben Pindaros a dór dialektust követve mindig a-t ir. Simonidesről semmi bizonyosat nem lehet állitani a töredékek csekély volta miatt. A nála előforduló ξηλωτός csak coniectura által keletkezett.

Vannak ezenkivül még más szavak is, melyekben Bacchylides η-t irt, holott a tiszta dórban α áll. Ilyenek:

ἥβα, mely Kallimachosnál és Theokritosnál ἅβα-nak van irva. De nem lehet biztosan tudni, hogy nem a leiró vétette-e el a fentemlitett költőknél, mert az óidg.-ban iega alak felel meg e szónak, tehát e-s. Egy feliraton e szót találták, ἐφάβαρχον amely a ἅβα alak hitelességét támogatja. Egy másik feliraton ἔφαβος.[2]

ἡδύς csupán a fr. 21, 5.-ben egyébként mindig ἁδύς (lat. suavis.) Ugy látszik, hogy az egész 21. töredék bár strophás szerkezetet mutat, teljesen ión dialektusban van irva mert benne semmi dorismus nem fordul elő.

νῆις Mellékalakjai: νηιάς, ναιάς, ναΐς = vizi nympha, Összefügg νάω-val. Ugy látszik a tőbeli η az eredeti α-nak felel meg.

---

[1]Eustath. 287, 20. Ἡρωδιανὸς συνηγορεῖ, εἰπών, ὅτι ἡ Ἰωρὶς καὶ Ἰόλλις ὀιάλεκτος οὐδέποτε κατὰ γενικὴν περιττοσύλλαβον τὸ η μετατιθέασιν εἰς α, εἰ μὴ βαρύνοιτο. ἕλλην — ἕλλαν Τροίζην — Τροίζαν.

2Collitz — Bechtel I. p. 110 no. 295. Meister I. 64. Hoffmann II. 290. Joh. Schöne p. 218.

παιήων ión alak, a dórban παιάν.

παραπλήξ, a dórban talán παραπλάξ.

παρηΐς, származása παρ—ᾱνσ—ων, παρ—ᾱνσ—ιά—ις (a száj melletti rész). Att. παρηΐς és παρεία = dór παράα lesb. παραύα, ión παρήϊον.

ἐπισκήπτω (többször) összefügg a következőkkel : σκηπτός vihar, σκῆπτρον bot= dór, σκᾶπτον, σκᾶπος, σκηπάνιον bot = lat. scapus = szár.

ϙήμα, ebben az alakban többször előfordúl. Körülbelül úgy vagyunk vele, mint ἦβα-val, t. i. Theokritosnál ϙάμα fordul elő ; ezen alak valódiságát a latin fama is valószinűbbé teszi.

Mellesleg fel kell itt emlitenünk a 10.30 töredékes sort, mely Kenyon szerint a kódexben [. . . .] ΄ΡΑ-nak, Blass szerint . . . . ΄ρα-nak van írva. Blass és Jebb ἡμέρα-ra, Kenyon és Festa ἀμέρα-ra egészitik ki. Ez utóbbi valószinűbb, mert más helyeken is ez az alak fordúl elő. Hogy azonban a másik is lehetséges, amellett szól az Isyllosnál található ἡμερόϕυλλος szó.

Az ión nyelvjárás epikus költői nyelve hatást gyakorolt Bacchylidesre abban a tekintetben is, hogy nehány szóban, különösen oly tulajdon nevekben, amelyek Homerosnál is előfordúlnak, megörizze azt az alakot, amely Homeros óta csaknem conventionalissá vált. Pindaros, Simonides és az attikai tragikusok sok esetben szintén így járnak el. Ily szavak Ἀρήϊος, Βορήϊος, θέλημος, Ἰθακήσιος, πολεμήϊος, amelyek, mint látjuk, tiszta ión alakok. Ide számítható Κήϊος is, mely ugyan Homerosnál egyáltalán nem fordúl elő, de a sok analóg példa eléggé indokolja használatát. Homerost utánozza a παρηΐς és

Νηρηΐς alakokban is, noha az előbbi helyett Pindaros a dór nyelvhasználatot követve πάραος-t ír.

Megtartja az eredeti η-t az ηρ, ην, ης végzetekben főneveknél pl. ἀνήρ (ἀνέρα), θυγάτηρ, μάτηρ, melynek első szótagjában az α, másik szótagjában az η az eredeti; αὐχήν (aiol αὔϝσην) és összetételei: ὀλιγαύχην, χλωραύχην, πομφήν (etymologiája bizonytalan v. ö. gör. πῶϋ vagy talán ποϊ-μένω); πυθμήν, ῥοήν (összefügg ősidg. * ghré gyökkel=észrevenni); Ζήν, Ζηνός, Ζηνί (bár Pherekydesnél Ζὰς s a krétaiban Ζὰν [l. Anth. Gr.]); τάπης (V. ö. ταπίς, ὀάπις); Φέρης, Ἰφάρητα, Ἄρες (v. ö. ἀρή — pusztulás) παντέλης. —

XI.

— *E* —

A rövid e hangot, az ε-t illetőleg semmi általánosabb érvényű szabályt nem lehet felállítani. Használata általánosságban olyan, mint az attikai nyelvben, s a különösségek csupán mint mint elszigetelt jelenségek mutatkoznak és csak egyes szavakra szoritkoznak.

ἐθέλω, θέλω. Az előbbi alak Bacchylidesnél gyakoribb, mint az utóbbi, de a használat tekintetében semmi szabályosság nem mutatkozik. Ezzel szemben megjegyzésre érdemes, hogy ez a szó: ἐχεῖνος sohasem fordul elő ebben az alakban, hanem mindig csak mint χεῖνος ugymássalhangzó, mint magánhangzó után.

ῥέεθρον ép ugy, mint Pindarosnál, két ε-nal és sohasem összevonva.

ει diphthongus helyett sokszor áll Bacchylidesnél egyszerü ε, amely hangok kiejtése az ő korában meglehe-

tősen közeledett már egymáshoz. E áll ει helyett e szóban : ἀδελφεῶν (5,118.) ἀδελφειῶν helyett. 5,53. a papyros ἀργειών-t ír, azonban a mérték határozottan ἀργεών-t kiván s ezért a kiadók (már Kenyon) igen helyesen tették ezt a javítást. Az ἀργειός szó különben Bacchylidesnél nagyon sokszor előfordúl, de seholsem ει diphthongussal, hanem mindig csak egyszerű ε-nal. Pindarosnál egyaránt előfordúl mind a két alak, de többször a rövidebb. Viszont Alpheos folyó említésénél azt találjuk, hogy Bacchylidesnél Ἀλφειοῦ (kétszer) Ἀλφεών (négyszer) és Ἀλφεοῦ (egyszer) fordúl elő. Ez utóbbi esetben a papyros Ἀλφειοῦ-t ír, azonban a metrumból világos, hogy az Ἀλφεοῦ helyes. Úgy látjuk tehát, hogy a metrum kívánalmai szerint mindakét alakot felváltva használták.

Az ión χλεινός alak többször előfordúl, mint az aiol χλεεννός, míg a dór alak χλαγός sohasem jön elő. Pindaros is csak ezt a két alakot használja. Különben is nagyon nehéz feltétlen bizonyossággal megállapítani, hogy hol volt εε és hol ει-es alak. Mert úgy Pindaros, mint Bacchylides hazájában, Boiotiában és Keosban és az ó-ión dialektusban nem tettek különbséget a kiejtésben a két alak között. Úgy az εε-t, mint az ει-t egyaránt é-nek ejtették, sőt ha az egyszerű ε, helyzeténél fogva hosszú volt, gyakran úgyanigy hangzott. Tehát χλεινός, χλαγός és χλεεννός vagy χλέεννος teljesen egyformán hangzottak, csak a helyesirásban tértek el egymástól, szintúgy φαεινός, φαεννός és φαγνός ; tehát klénós és phaénós. Ezen és az ezekhez hasonló szavakban tehát a lehető legnagyobb ingadozás van az egyes kéziratokban, de a szöveg biztos megállapítására nézve nem lehet semmit sem tenni, legfeljebb azt, hogy a szerint, hogy az illető költemény ión,

dór vagy aiol emberhez van intézve, visszaállitjuk az ión, dór vagy aiol helyesírás szerint való alakot, természetesen csak akkor, ha a metrum megengedi. Hogy azonban a helyesírás mennyire ingadozott, annak legszebb bizonyitéka a 14,9. előfordúló *προσήνεπεν* szó, mely *προσεννέπω*-ból származik s ez alakjában nyelvészetileg teljesen indokolatlan, míg a kiejtésben a *προσήνεπεν* és *προσέννεπεν* alakok tökéletesen egybeesnek. Ennek az ingadozásnak leghűbb képét találjuk az inscriptiókon és vázafeliratokon.

Itt lehet még szó a *θέρσος* és *θερσιεπής* (audace parlante, Festa) aiol alakokról (ión *θάρσος* etc.), melyek Homerostól kerültek Bacchylideshez.

Ahol az attikai dialektusban összevonásból származó hosszú *α* fordúl elő, gyakran megtörténik, hogy Bacchylides az *α*-t eredeti alkatrészeire, *α-ε*-ra bontja. Pl. *ἀέκων—ἄκων*. Ide lehet számítani az *ἀέκατι* alakot is, mely szintén ión módra nincs összevonva, de az attikai dialektusban összevont alakja sem fordúl elő. Ezek és a következő össze nem vont alakok Pindarosnál is gyakran fordulnak elő.

ἀέξω és *αὔξω* egyaránt előfordúl; Pindarosnál *αὔξω* és *αὐξάνω* többször.

ἄεθλον Bacchylidesnél mindig ily alakban, egy helyen pedig 8,104. *πενταέθλου*. Pindarosnál is többször áll az össze nem vont alak —

XII.

— *I* —

ταυισφύρος 3,60 *ταυισφύρου* 5.59, *ταυίφυλλον*. Ezekben a szavakban azt találjuk, hogy az *υ* az eredeti *ν*

helyett áll, tehát a fentemlített alakok: *τανυσφύρος* stb. helyett. A dolog magyarázatát csak úgy lehet megkisérleni, ha azt mondjuk, hogy a hangváltozás a jóhangzás kedvéért történt, mert a két *υ*-t egymásután el akarták kerülni. Ennek az állitásnak mellette szól Pindarosnál Ne. 3. e szó *δορίκτυπος*, de ellent mond neki *βαρύκτυπος*. Úgy látszik tehát, hogy némely vidéken megszokták az egyik szót így, a másikat úgy ejteni s a költő is csak azt a szót használta *ι*-s alakban, amelyet hallott is, anélkül, hogy ezt a hangtani változtatást összes következményeiben keresztül vitte volna. Ilyenféle következetlenségektől egyes költők művei csak úgy hemzsegnek s nem kellene csodálkoznunk, ha Bacchylidesnél is hasonlóra akadnánk, ami hogy nem történik, annak oka egyedül fentmaradt műveinek csekély számában rejlik.

Metrikai szempontból érdekes megjegyezni, hogy ugyanabban a szóban, a rövid és hosszú *ι* felváltva fordulnak elő. Pl. *ἴσος*-ban az *ι* rövid, az 5,46. versben:

ῥιπᾶ γὰρ ἴσος βορέα;

szintén rövid a 12,156. versben.

μομφά τ' ἴσα θεῶν δι' ὁρμάν.

Ellenben hosszú az 1 d 34-ben:

ἶσον ὅ τ' ἀφνεὸς ἱμείρει

és a fr. 2,2-ben:

ἀφθέγκτοισιν ἶσον.

Hosszú ebben az összetételben is *ἰσάνεμος*:

ἵππους τε (ϝ)οι ἰσανέμους (19,9).

Érdekes e tekintetben a többi költőket is szeműgyre venni. Pindarosnál, ha egyszerűen használja az *ἴσος*-t,

mindig rövid az ι, mig összetett szavakban egypárszor hosszú. Bár Pindarostól azt lehetne várni, hogy mindig hosszú ῑ-t használ, mert még az ő korában a boiótiai dialektusban ismeretes volt a ϝίσϝος ősi alak. Hesiodos, a boiótiába költözött ión, és a dór Theognis szintén rövid ῐ-t használnak, míg az attikai költők, az ión Bacchylides, és a többi iónok Homerost követve s talán a kiejtésüket is, igen gyakran hosszú ῑ-t. Talán nem is céltudatosan akarják az epikus dialektust utánozni, hanem annak az alakjaihoz származásuknál s anyanyelvüknél fogva is közelebb állanak.

Ἴσαν. Az összes költők, még a latinok is úgy használják e szót, hogy az első szótagja hosszú. Kivételt csak Pindaros, Simonides és Bacchylides képeznek, akiknél röviden is előfordúl; költőnknél különben is csak egyszer, akkor is röviden.

Úgy látszik, hogy az ει diphthongust már ekkor is kezdették némely szóban i-nek ejteni, bár általában a kiejtés ekkor e volt. Az i ejtés a Kr. e. III. században vált általánossá. Az ει mindkét tagjának kiejtése tulajdonképen sohasem existált, hacsak az ősgörögben nem s ha Bacchylidesnél ily írásmódok fordúlnak elő *οἰχτίροντα* 5,158. vagy *μειχθεῖσα* 12,99. ezen nem lehet nagyon csodálkoznunk, tudva azt, hogy a boiótiai dialektusban az egész folyamat már Kr. előtti V. században végbement, pl. *ἀίδοντος* = *ἀείδοντος*, *Ἀριστογιτόνιος* = *Ἀριστογειτόνιος*. S ez, ha másként nem, Pindaros nyomán hatást gyakorolhatott Bacchylidesre. Az egész dolognak nem lehet nagy jelentőséget tulajdonitanunk, mert tisztán helyesírási kérdés.

XIII.

o.

Kenyon szerint a 17, 46. versben *ἁμαπτεῖν* helyett *ὁμαρτεῖν* áll, tehát itt az *o* megfelelne a vulgaris *α*-nak. Kenyonnak a feltevését azonban alig támogatja valami.

Sokkal gyakoribb az az eset, mikor a vulgaris *o* helyett *ου* diphthongus áll ilyen szavakban: *μόνος, νόσος, κόρα, ὀόρυ, ὄρος, Ὄλυμπος, Συρακόσιος*, melyekről alább av *ου* diphthongus tárgyalásánál lesz szó.

Az *ω*-ra vonatkozólag is alig lehet valamit megjegyezni. Az eredeti *οα*-t, mint az közönségesen történik, összevonja mindig *ω*-ba, pl. az eredeti *πρόατος* helyett *πρῶτος*. Ez alól azonban van kivétel is, pl. *σώφρων* szót mindig összevonatlan alakjában használja: *σαόφρων* s ennek az oka szerintem nem az, hogy a költő erőteljesebben akarja mondani, hanem vagy metrikai okból nehéz a két hosszú szótagot beilleszteni, vagy pedig különösebb, a mindennapitól eltérő szavakat akar használni, hogy ezáltal is hatásra tegyen szert. Hasonló szók összevonás nélkül Simonidesnél is fordulnak elő, mint *ναιετάοντες* és *σαοφροσύνην*, sőt Homerosnál is.

A 3, 30. versben Blass olvasása szerint *ἴων* van és pedig *οὖν* helyett. Pindarosnál mindig *οὖν* fordul elő és ezért többen nem fogadják el a Blass olvasását. A dolog mindenesetre eléggé kétséges. A codexben Kenyon szerint *Μ[·]ΔΩΝ*, Blass közlése szerint *μ : λῶν* áll; olvasása Kenyonnál és Festánál *μ (ο) λὼν*, Jebbnél *μολὼν*, míg Blassnál *μολ᾽ὼν*. Az *ὼν* olvasást Jurenka sem fogadja el. Blass-ot némileg támogatja a codex-ben látható hajtott hangjel. Az *οὖν* attikai

és homerosi alak, az ων pedig egyaránt dór, ión és aiol. Az ῶν régi instrumentalis lehetett az ο,-ε,-tőből való ῶθ, ῆθ ablativushoz (V. ö. ἠόε, ἔτι); az οῦν-ról feltehető, hogy egy rövidebb formának (talán *ὄν) megnyujtása.

Az ο és ω váltakozva fordul elő ugyanabban a a szóban Διονυσίοισι (fr. 20 4.) és Διωνύσου (8, 98.) Mindkét alak elég gyakori a költőknél, Pindarosnál egy hely kivételével rövid ο-nal áll.

XIV.

ῠ.

Mindaz, ami az υ félhangzóról mondható, tisztán a metrika körébe tartozik, hacsak nem említjük az ι tárgyalásánál már felhozott ταυυ szócskát, melynek υ-ja helyett olykor ι áll. Nagyobb hangtani változáson nem ment át, mint hogy a vulgaris rövid υ helyett hosszú υ vagy megfordítva fordul elő. Példáink a következők:

ῠ helyett ῡ áll az -ύω végű igék praesensében és imperfectumában pl. fr. 20, 6, λῡ́ει, fr. 33. μανῡ́ει, 9, 14. μανῦον. De az ellenkező, a vulgaris rövid υ is előfordúl, mint 3, 85. γαρύω, 15, 18. θύεν, 16, 12. ἐράτυεν.

ῡ helyett ῠ fordul elő a következő helyeken: 15. 2, χρῠσέαν, 9, 6. χρῠ́σε, 5, 174. χρῠσέας, mig a többi esetekben az υ mindig hosszú. Bacchylidesnél csupán a a χρύσεος és mellékalakjai fordulnak elő rövid υ-nal, míg χρυσός-ban és összetételeiben az υ mindig hosszú. Pindarosnál egy helyen (Ne. 7, 58.) χρῡσός, mint pyrrichios is előfordúl.

A *κυάνεος* szó a köznyelvben is nagyon kétes prosodiájú lehetett, mert a költők hol rövid, hol hosszú első szótaggal írják. Ebben igazán a legnagyobb szabadsággal élnek. Erre nézve elég Bacchylidesből, Pindarosból és Homerosból néhány példát felhozni. Bacchylidesnél összetett szavakban mindig rövid, pl. *κυανανθέϊ* 12, 124. *κῠανοπλοκάμου* 5, 33 — 8, 53. *κυανοπλόκαμοι* 10, 83. *κῠανόπρῳρα* 16, 1.; *κυανώπιδας* 12, 160. A *κυαν]ῶπις* 14, 2. csak kiegészítés. Ezekkel szemben *κῡάνεος* 12, 64.-ben az *υ* hosszú. Megfordított az eset Homorosnál, a kinél összetett szavakban, mint *κυανόπεζα*, *κυανόπεπλος*, *κυανοχαίτης*, az *υ* mindig hosszú, mig e szóban „*κυανός*" rövid. Mindez természetesen a metrum kedvéért történik s hogy az eredmény Bacchylidesnél és Homerosznál épen ellenkező, annak magyarázatát a tiszta dactylicus és logaoedicus versek közti külömbségben kell keresni.

Hogy a költő *εὔυδρον*-t (10, 119.) a következőleg méri fel: — — ⏑, abban semmi különös dórismus nincs, mint némelyek gondolják. Igaz, hogy a dórban a *ὕδωρ* szóban hosszú az *υ*, de itt nem szükséges dór alakot feltételeznünk, tudva azt, hogy a görögben a muta cum liquida sokkal többször képez positiót, mint a latinban.

XV.

ι-diphthongusok.

αἰ-t ír *εἰ* helyett háromszor is Bacchylides (5, 5; 12, 199; 16, 64); a többi helyeken mindig *εἰ* áll nála is. Pindarosnál az *αἰ* alak sohasem fordul elő. Tulajdonképen

nem a diphthongus módosúlásáról, hanem egészen különböző származású szavakról van szó. A különbség abban áll, hogy az *αἰ* loc. sg. fem. az *ὁ*-névmástőhöz, az *εἰ* pedig loc. sg neutr. ugyanebből a tőből; ugyanehez a tőhöz tartozik a dór *ἦ*, amely instr. sg. neutr.

ὑπό helyett genitivusszal egyszer (12, 130.) a bővebb *ὑπαί* alak fordul elő: *παρά* helyett dativusszal egyszer (12, 250.) *παραί*.

Sajátságos dolog, hogy a metrum kedvéért néha rövidnek veszi az *αἰ* diphthongust, így pl. 16, 92. *Ἀθηναίων*, vagy 16, 129. *παιάνιξαν*. A 16, 98 versben, ha az *ἐναλιναιέται* olvasást megtartjuk, szintén rövidnek kell vennünk a szó közepén álló *αι*-t, Blass azonban egyenesen *ἐναλιναέται*-t olvas. Hasonló dolog előfordul az *ει* diphthongussal is. Ezzel a szabadsággal él Pindaros is, még pedig sokkal nagyobb mértékben, mint Bacchylides. Ugy látszik, e szabadságot a népnyelvből vették maguknak a költők s ebből arra is lehet következtetni, hogy a görög nyelv már akkor is nagy hajlandóságot mutatott arra, hogy az *αι* és *ει* diphthongusokat vocalis előtt *α*-ra és *ε*-ra változtassa, amint ez később nem csak vocalis előtt, de általában is megtörtént.

παῖς mindenütt egy szótagunak olvasandó épen úgy, mint Pindarosnál. Más kardalköltőknél igen sokszor kéttagú, pl. Stesichorosnál *πάις Διός*.

Az *ει* diphthongust illetőleg is csak igen keveset lehet megjegyezni. *αἰεί* és *αἰέν* vegyesen fordulnak elő, Bacchylidesnél körülbelül egyenlő számban, Pindarosnál többször az *αἰεί* alak. Feltűnő, hogy az attikai *ἀεί* egyiknél sem fordúl elő. Nem lehet megállapitani, hogy tulajdonképen ez alakok mely dialektusokhoz tartoznak; leg-

valószinűbb, hogy csak a költői nyelvben voltak már ekkor használatosak és eredetük még Homerosra vihető vissza, kinél mindkét alak sűrűn előfordúl.

8, 4. *Φλεοῦντα*. A papyruson és Blassnál világosan így van. Kenyon valamiféle okból *Φλιοῦντα*-t ír, valószinűleg azért, mert a papyruson a czimben *Ιυτομηδει φλιασιωι* olvasható. Természetesen nehéz eldönteni, hogy melyik írást fogadjuk el, mert úgy látszik, mindkettő helyes. Ismét csak helyesírási kérdés. Az *ει* már ebben a korban átment *ε* hangba s némely vidéken — mint íly esetekben következtethető — *ι*-ba is.

ἀείδω mindig ez össze nem vont alakjában fordul elő, bizonyára az ión-epikus költői nyelv után, mint amely alak sokkal alkalmasabban illeszthető be úgy a logaoedikus mint a daktylikus versekbe, mint a vulgaris *ᾄδω*. Pindarosnál ugyan így.

ἀείρας és *ἄρατο*. Összevont és össze nem vont alakok a költő tetszése szerint és a metrum kedvéért vegyesen.

Az *οι* diphthongusról csak annyit mondhatunk, hogy az 5, 28 versben, ahol az ión alak *πνοαῖσιν* van hagyományozva, a metrum miatt vissza kellett állitani a diphthongusos *πνοιαῖσιν* alakot. Ez épen megfordította annak az esetnek, amelyet az *αι* diphthongusnál a diphthongus ejtését illetőleg említettünk.

XVI.

ου-diphthongusok.

Az *ου* diphthongusra vonatkozólag semmi különösebb megjegyezni valónk nincs. Használata semmiben sem külön-

bözik a vulgaris nyelvhasználattól.

Az *ευ* diphthongust illetőleg: az *εὖ* adverbium magában véve és legtöbbször összetételeiben is egyszótagunak olvasandó. Bacchylides korában a költők s a nép aligha érezhették azt, hogy a két hangzó között valaha *σ* állott (v, ö. ói. vásu-s) amint azt Homeros korában még érezték. S hogy mégis oly sok esetben történik meg az *ε* és *υ* szétvonása, az ismét csak a homerosi költői nyelv nagy befolyásának tulajdonitható. Ilyen szétvont alakok: *ἐυκτίτων* (3, 46.) *ἐύδματον* (8, 84.) *ἐύθρονος* (15, 3.) *ἐυκτ-* (19, 10.) Az *ηυ* mellékalak Bacchylidesnél a kéziraton nem fordul elő világosan, de a 16, 18 vers utolsó szava, amelyet eddig *εὐρύεδρον*-nak olvastak, valószinűleg *ἠύδενδρον*-nak olvasandó, amint azt a Blass Sues-féle kiadás is közli. Pindarosnál Homeros hatása alatt többször előfordul az *ἠύ* alak is.

Megjegyzendő, hogy Bacchylides az *ευ*-t néha *ευ*-be összevonja, olyankor is, mikor a vulgaris nyelvben nincs szó összevonásról, pl. *ἐών*-ból (vulg. *ὤν*) előfordúl *ἐόντα* (kétszer) (vulg. *ὄντα*), és *ἔοντα* (3.78.) aiolos összevonással. Épenigy 8,99. *εὖντας* = *ὄντας*.

Az *ο* és *ου* hangok felcserélése a görög költőknél elég gyakori. Legtöbbször előfordúl e szónál *μόνος*—*μοῦνος*. Bacchylidesnél mind a kétféle használat előfordúl, de hogy ő az ősi digammának csak a legkisebb nyomát is érezhette volna, az teljességgel lehetetlen. A hosszabb alakot Homeros nyelvéből vehette és azért használta, mert a conventionális költői kifejezésekkel már teljesen össze van forrva. A vulgaris alak *μόνος* volt. Nem

tartom azonban lehetetlennek azt sem, hogy a közönséges nyelvben itt-ott már megnyújtották az első szótagot a hangsúly hatása alatt s ez a régi *ου*-t annál elfogadhatóbbá tette, mivel nem volt nagy a különbség a két hang kiejtése között (V. ö. *Μοῦσα* — *Μῶσα*). Az ilyen párhuzamos alakok természetesen nagyon megkönnyítették a verstechnikát.

νόσων (I, d 32) és *νούσων* (fr. 23,2.) Ez utóbbi alak szintén Homeros költői nyelvéből van véve. *κόρα* és *κούρα* váltakozva fordúlnak elő, de *κούρα* többször. *Δόρυ*, *ὄρος* és *Ὄλυμπος* szavakban az *o* homerosi *ου* megnyújtása sohasem fordúl elő. *Συρακόσιος* kétszer olvasható, viszont egyszer *Συρακούσσας* (Blass szerint helyesebben *Συρακόσσας*, de lehet *Συρακούσας* is). Úgy látszik, e szót a különböző dialektusokban nagyon különféleképen ejtették, de mindkét kiejtés igen közönséges leheett. Bizonyítja ezt egyfelől, hogy a költők leginkább *Συρακόσιοι*-t írnak, s hogy viszont a latinba pl. a Syracusae alak ment át. Talán épen Siciliában volt szokásos ez a kiejtés.*

Az *ὄνομα* szó Bacchylidesnél egyszer sem fordúl elő, s használatáról semmi bizonyosat nem lehet állítani. De nem hihető, hogy Pindarost követve *ὄννμα*-t írt volna, sokkal inkább, hogy a vulgaris alakot, vagy a megnyújtott oú *οὔνομα*-t.

---

* Vergiliusnál mégis, valószínüleg görög versek hatása alatt, ez olvasható (Ecl: VI. 1.):

„Prima Syracosio dignata est ludere versu
nostra, nec erubuit silvas habitare, Thalia".

XVII.

κ-hangok.

A mássalhangzókat sokkal kevesebb változás éri az idők folyamán, mint a magánhangzókat. Bár az újabb kutatás sokat eltörölt annak a különbségnek élességéből, amely a magánhangzókat és mássalhangzókat egymástól mereven elválasztotta a régi felfogás szerint, mégis úgy látszik, hogy volt annak valami igazsága, a ki először nevezte a magánhangzókat a beszéd lelkének, melyen az érzelem nyer kifejezést, és a mássalhangzókat a beszéd testének, melyen az értelem nyugszik. Ez utóbbiak, mint anyagibb részek, könnyebben fentmaradnak változatlanúl, míg az előbbiek, mint az érzelmek és hangúlatok, könnyebben változnak és mennek át az ellentétekbe. Épen ezért a mássalhangzók használatáról Bacchylidesnél alig mondhatunk valami nevezetesebbet, oly kevéssé üt el nyelvhasználata a vulgaris nyelvtől.

A mi a κ hangokat (κ, γ, χ) illeti, csupán a χ-ről mondhatunk egy pár szót; a κ és γ használata semmiben sem különbözik az attikai nyelvtől.

Az 5,22. versben Kenyon szerint a papyruson ΌΡΝΙΧΕC olvasható s e szerint Kenyon, Festa és Jebb az ὄρνιχες alakot írják szövegeikben. Csupán Blass akarja ezt a dór χ-t eltüntetni, s ezért ὄρνιθες-t ír, s őmaga a papyruson is ὄρνιθεσ-t lát. Hogy azonban álláspontja tarthatatlan, legjobban bizonyítja a saját maga IV. kiadása, amelyet azonban már Suess adott sajtó alá, s amelyben az ὄρνιχες az elfogadott alak. Különben is ez nagyon közönséges dór alak, amely Pindarosnál sokszor fordúl elő.

XVIII.

τ-hangok.

τ kétszer áll *θ* helyett az *αὖτις* szóban. E szó úgy Bacchylidesnél, mint Pindarosnál csak *τ*-val fordúl elő. Az *αὖθις* tisztán attikai alak.

τ áll a *τότε* szóban a pindarosi *κ* helyett. E szó Pindarosnál három hely kivételével mindig, mint *τόκα* fordúl elő.

τ áll *σ* helyett a 16,47. versben az *ἀρέταιχμος* = *ἀρέσαιχμος* szóban. A szó minden valószinűség szerint a következő kifejezésből származik : *ἀρεσκόμενος τῇ αἰχμῇ*. Igen gyakran olvashatók ilyen tulajdonnevek : *Ἀρέσαιχμος* és *Ἀρέσανδρος*. *Σ* helyett *τ*-t használni különös dór sajátság, de feltünő az, hogy ez épen Bacchylidesnél fordúl elő.

A *θ*-ra vonatkozólag csak annyit jegyezhetünk meg, hogy Bacchylides az *ἐσθλός* szóban mindig kiírja ezt a hangot is, mig Pindaros a dór-aiol *ἐσλός* formát használja.

XIX.

β-hangok.

Bacchylidesnél *βλέφαρον*, Pindarosnál mindig az ősibb *γ*-s alak : *γλέφαρον* (v. ö. óidg.* glebh).

φ áll *π* helyett ebben a szóban : *Φερσεφόνα* 5,59. Bacchylidesnél e szó csak egyszer, s akkor is ebben az alakban fordúl elő. Pindarosnál ez is, a *Περσεφόνα* alak

is többször. Minden dialektusban előfordúl szórványosan, hogy egyik hehezetes hang a másikat is azzá teszi s itt is az történt. Megemlithetjük, hogy Homerosnál a *Περσεφόνεια*, Theognisnál a *Περσεφόνη*, Sapphónál a *Φερσεφόνα* alakok használatosak. Az ión-attikaiban tehát *π*-vel, az aiolban és dórban *φ*-vel.

Folyékonyak (*λ*, *ρ*).

E szó: *Ἀχιλλεύς* Bacchylidesnél mindig két *λ*-val van írva, míg Pindarosnál többnyire egy *λ*-val, Homeros hatása alatt.

E szó: *σκᾶπτρον* Bacchylidesnél mindig *ρ*-val fordúl elő, viszont Pindarosnál mindig *ρ* nélkül: *σκᾶπτον*. A tiszta dór alak is *σκᾶπτον* (v. ö. *σκήπτω*, *σκηπτός*, lat. scapus).

Orrhangok (*γγ*, *ν*, *μ*).

Az orrhangokra vonatkozólag csak annyit jegyezhetünk meg, hogy *πλημύρων* (5,107) Bacchylidesnél egy *μ*-vel van írva, holott rendesen és szabályosan két *μ*-vel volna írandó, mert az összetétel első része *πλήν*, a második pedig *μυρίς*.

A jóhangzás kedvéért közbevetett orrhangok épen úgy fordúlnak elő költőnknél, mint a köznyelvben, pl. *θελξιμβρότου* 5,175. *φαυσιμβρότῳ* 12,128. *πεισιμβρότος* 9,2.

XX.

Fúvók (spirantes j, *σ*, *ϝ*).

A j többé semmi hatást nem fejt ki azokban a szavakban, amelyekben valaha szerepelt.

A mi a σ-t illeti, róla sokkal többet mondhatunk. Költőnknél a σ gyakran megfelel egy pindarosi τ-nak, pl. ἔπεσον. Bacchylidesnél mindig így áll, mig Pindarosnál úgy az ἔπεσον, mint az ἔπετον alak egyformán előfordúl. σύ; Bacchylides mindíg ezt a vulgaris alakot használja, míg Pindarosnál akárhányszor találjuk helyette a dór τύ alakot. Ποσειδᾶν Bacchylidesnél mindig közönségesen σ-val, míg Pindarosnál kétszer a dór Ποτειδᾶν is előfordúl a korinthosi Xenophon tiszteletére írt 13. olympiai ódában.

σ áll az attikai erős hehezet helyett ebben a szóban: σῦς = ὗς.

ρσ sohasem változik Bacchylidesnél ρρ-vá, mint az attikaiban, hanem mindig megmarad, pl. πυρσόν 12,82. πυρσοχαίτου 17,51. Különben a költők rendesen így használják, pl. Pindaros: Τυρσανοί, Sophokles: Τυρσηνικῆς.

Sokszor előfordúl az az eset, hogy a vulgaris σ helyett σσ, vagy pedig σσ helyett σ áll. Ez utóbbira példa Κνώσιος, mely Bacchylidesnél sokszor fordúl elő íly alakban. Az újabb irásmód szerint e szót mindig σσ-val írták. A papyruson egy helyen 1, c 13. Κνώσσου olvasható, de Blass Κνώσου-ra corrigálta. Pindarosnál is csak egyszer s ott is valószinűleg hibásan áll σσ-val.

Sokkal többször áll σσ σ helyett, pl. ὀπίσσω 12,53. ὀπίσω helyett. Pindarosnál ehez hasonló dolgok gyakoriak: τόσσος stb. Más beszámítás alá esnek a pluralis dativusok, melyeket gyakran Homeros hatása alatt s a metrum kedvéért ír σσ-val, pl. ἄνδρεσσι, παίδεσσι, Ἕλλάνεσσι, πόδεσσι; és az aoristusok, mint πελάσσεν, πελάσσας, τρέσσαν, ὤχισσαν, ὤλεσσεν.

5,104. ἔ σσευε szóban a hangsúlyos szótagot akarta megnyújtani. Nem sokat különbözik ettől 17,90 δόρυ σύει, ahol az ὑ arsisba kerülve megnyúlik, még pedig valószínűleg úgy, hogy az utána következő σ megkettőződik. Papyrosokon ilyen kiejtést jeleznek is igen sokszor, pl. ἐνὶ μεγάροις, vagy κατὰ μοῦρον. Hasonló ehez a nápolyi olasz dialektusnak az a sajátsága, hogy a névelő után való szó első mássalhangzóját kettőztetve ejti s azt a nyomtatásban is meghagyják, pl. lo ppane = il pane stb. Ez annál kevésbbé lehet nekünk feltünő, mert a magyarban a köznyelvben is előfordúl ez a kiejtés az a névelő után (bár más származású), pl. a mmadár, a kkutya. Ezért van az, hogy az a névelő a mértékes verselésben, bár magában véve rövid, pl. Vörösmartynál positiót képez. Még hasonlóbb ehhez a magyar példához az az eset, mely úgy Bacchylidesnél, mint más költőknél is előfordúl, hogy t. i. egy eltünt mássalhangzónak hatása megmarad és egy másik mássalhangzóval együtt positiót képez, pl. 5,113 συνεφέως vagy συννεχέως, a mely szóban még bizonyára érezték, hogy egy σ eltünt: συνσεχέως. Hasonlónak látszik a dolog εὐπύργους-szal is 5,184. V. ö. Hom. εὐμμελίης, εὔννητος, εὔσσελμος, εὔσσωρος.

XXI.

— *F.* —

A diggamára vonatkozólag nem lehet semmi olyat mondani, ami egyéni sajátság volna Bacchylidesnél. Ugyanazon elvek szerint él vele, mint a többi kardalköltő, kü-

lönösen Simonides és Pindaros, vagy még jobban mondva, mint Homeros, a kinek költői nyelvhasználatát vették itt is figyelembe, mint sok más alkalommal. Simonidesnél és Bacchylidesnél ez nem feltűnő, mert ők iónok voltak s nyelvükből a digamma régen eltűnt anélkül, hogy valami nyoma maradt volna. Annál feltünőbb Pindarosnál, hogy nála sincs nagyobb szerepe e hangnak, mint az emlitett, költők bármelyikénél, holott a boiótiai nyelvben még az ő idejében nagyon erősen szerepelt. Ez mutatja legjobban, hogy mennyire Homerostól függenek a költők.

Táblázatokat lehet összeállitani arról, hogy Bacchylidesnél hol és mennyiszer észlelhető, vagy nem észlelhető a digamma hatása. E táblázatok azonban nem tanítanak semmire, legfeljebb arra, hogy körülbelül ugyanazok az elvek érvényesek itt is, a melyek Homerosra és a többiekre vonatkozólag. Ezért megjegyzéseinket röviden a következőkben foglaljuk össze:

1. A diggamma hatása észlelhető abban, hogy hosszúnak hagyja az előtte levő diphthongust vagy hosszú magánhangzót, melynek különben magánhangzó előtt meg kellene rövidülnie. Ez thesisben egyszer fordúl elő és csak a οἱ szóban; arsisban többször az εἰπεῖν, ὄψ, ἔρδω, εἰδώς szavaknál, Észlelhető a hatása abban, hogy eltünteti a hiatust rövid szótag után. Ez sokszor fordúl elő s rendesen azoknál a szavaknál, amelyeknél Homerosnál is, mint: ἄναξ, ἕκατι, ἰοβλέφαρος, ἰόπλοκος, ἰοστέφανος, ἀδύς, οἷ.

2. Többször nem lehet felismerni, hogy milyen lett volna a digamma hatása. Ennek több esete van, melyek közül említendő az, ha a digamma sor elején volna, vagy

mássalhangzón végződő hosszú szótag után következnék stb. vagy pedig ha νὺ ἐφελκυστικόν előzi meg. Oly hely, ahol nem lehet megállapítani a digamma hatását, rendkivül sok van Bacchylidesnél.

3. Szintúgy sokkal több azoknak a helyeknek a száma, melyekben a digammát egész világosan elhanyagolta. Ezek igen könnyen felismerhetők, minthogy előtte vagy elidáltatik a magánhangzó, vagy pedig előtte rövid szótag van mássalhangzós végződéssel, de az positiót nem képez, vagy pedig előtte megrövidül a dipthongus, mint magánhangzó előtt szokott.

Általában véve azt lehet mondani, hogy majdnem négyszer annyi azoknak a helyeknek száma, ahol a digamma hatása nem érvényesül, mint ahol érvényesül. Azokról a szavakról, melyeknek közepén volt a digamma és annak kiesése után a tőhangzó megnyult, mint ἶσος, νοῦσος, κούρα, nem mondhatunk semmi mást, minthogy ezeket, anélkül, hogy sejtelme is lett volna egy mássalhangzónak onnan való eltűnéséről, egyszerűen úgy, amint vannak, Homerosból vette.

XXII.

N ἐφελκυστικόν.

A νὺ ἐφελκυστικόν szabályos használata az volna, hogy ε és ι-ra végződő szavakhoz (rendesen dativusban és némely igevégzetekben), ha utánok magánhangzón kezdődő szó következik, közbevetünk egy ν hangot, a jó hangzás kedvéért, hogy a hiatust elkerüljük. Ez azonban a költeményekben koránt sincs így. Bacchylides itt is oly

szabadsággal él, mint bármely más költő. A mit róla Bacchylidessel kapcsolatban mondhatunk, a következőkben foglalhatjuk össze :

πάροιθε, προπάροιθε, πρόσθε, ἐξόπιθε. E szavakhoz Bacchylides a metrum kívánságai szerint vagy hozzáteszi a *νὺ ἐφελκυστικόν*-t vagy elhagyja.

Szokás a *νὺ ἐφελκυστικόν*-t használni a sorok végén, tekintet nélkül arra, hogy a következő sor magánhangzóval, vagy mássalhangzóval kezdődik-e. Vannak oly sorok is, amelyek a következő sorral egy verstani egységet képeznek : ezeknek a végén gyakran azért van *νὺ παραγωγικόν*, hogy az utána következő mássalhangzóval együtt positiót képezzen. Példák az első esetre :

1. mikor a következő vers vocalissal kezdődik : 3,48. *κέλευσεν ἅπτειν*, 9, 14. *ἐπιχθονίοισιν ὄσσα*, 12, 69. *στεφάνοισιν ἀνθέων*, 12, 187. *λέλογχεν ἄστερα*, 12, 11. *φρένεσσιν οὔτ'*, 14, 49. *χάρισσιν᾽ „ ὦ*, 16, 108. *ποσίν᾽ εἰδεν.*

Mikor a következő vers consonanssal kezdődik : 2,10 *στεφάνοισιν. καλεῖ*, 4, 18. *θεοῖσιν φίλον*, 5, 57. *λέγουσιν, δῦναι*, 5, 162. *ἐστιν πρᾶξις*, 8, 26. *ἔδωκεν πενταέθλοισιν*, 12, 157. *ἐλπίσιν πνέοντες*, 15, 31. *ἀπώλεσεν, δνόφεον* 17, 19. *ἔπεφνεν Σίνιν*, 17 25. *κατέκτανεν᾽ τάν.*

Van azonban egy pár hely, ahol a verssor végén nincs *νὺ ἐφελκυστικόν*, azonban ezeknek nem nagy a számuk. Ilyenek: 6, 2. *πόλεσσι*, 9, 50. *τίθησι*, és 10, 39. *ἔδωκε*. Utánok a következő sorban mindig *κ*-hang (esetleg *χ*) van.

Példák a második esetre, t. i. tört verssor végén :

1. hogy a következő mássalhangzóval positiót képezzen : 5, 114. *ὄρεξεν, θάπτομεν*, 16, 12. *θίγεν δὲ*, 16, 35. *τέκεν, Ποσειδᾶνι.*

2. ha rá kettős mássalhangzó következik: 17, 35. *ὀπάοισιν στείχειν.*

Νὺ ἐφελκυστικόν áll verssor közepén

1. szabály szerint magánhangzó előtt, hogy a hiatust megakadályozza. Ez oly közönséges, hogy példákat felesleges felsorolni.

2. egyszerű mássalhagzó előtt, hogy vele positiót alkosson, még pedig leginkább arsisban, amely esetre a nagyszámú példa közül elégnek tartunk egy párat felemliteni: *δίαισσεν μένος*; *θάμβησεν δ'*; *εἶπέν τε*; *χρίσεν τε*; *εἶρεν τε*; *τέκεν λέχει* stb. Thesisben csak két alkalommal fordúl elő s akkor is mindakettő coniecturában.

3. kettős mássalhangzó előtt látszólag minden ok nélkül, talán csupán a tetszetősebb hangzás kedvéért: pl. 3, 56. *σβέννυεν ξανθάν*, 16, 121. *ἔσχασεν στρατιγέταν.*

4. mikor utána néma és folyékony mássalhangzók következnek, mintegy erősíteni a positiót (mint az attikai tragikusoknál): 17, 28. *ἐξέβαλεν Προκόπτας*; 14, 38. *σάμαινεν Πριάμῳ*; 12, 106. *ἔσχεν θρασυκάρδιον*; 10, 73. *ἔθελεν Κρονίδας*; Coniecturában 9, 26. *χάμψεν δρόμον*; 12, 229. *ἐνέσταξεν φρασίν.*

Eddig mindig oly esetek forogtak szóban, a melyekben a *ν*-t *ε* előzte meg. Ugy látszik azonban, hogy kissé másképpen áll a dolog, ha a szó *ι*-ra végződik. Itt azt az ellentmondást találjuk, hogy tört sorok végén megmarad a *νὺ* még akkor is, ha utána kettős mássalhangzó következik pl. 9, 16. *ἄνθεσιν ξανθάν*, 17, 35. *ὀπάοισιν στείχειν.* Viszont elmarad a *ν*

1. háromszor, néma s folyékony hangcsoport előtt: 13, 11. *δικαίαισι φρένεσσιν*, 16, 120. *φροντίσι Κνώσιον* 18, 19. *ὄμμασι βλέποντα.*

2. egyszer *στρ* hangcsoport előtt: 17, 34. *ὅπλοισι στρατίαν.*

3. egyszerű mássalhangzó előtt; 6, 2. *πόδεσσι κῦδος.* 9, 42. *παισὶ ποικίλον* 9, 50. *τίθησι χρηστόν.*

Ugy látszik, hogy ezekben a dolgokban a költő teljesen tetsése szerint járt el, vagy jobban mondva, a metrum kívánalmai szerint. Itt nagyon nehéz dolog valamely törvényt felállitani, amely csak nagyjában is megfeleljen a valóság tényeinek.

XXIII.

Elisio és aphaeresis.

Az elisióról alig lehet valami olyat mondani, ami kiváltképpen Bacchylides sajátsága volna. Nála az elisiónak ugyanazok az esetei, mint bármely már irónál, a ki tulságosan vulgaris alakokat nem kever a szövegbe. Az egyszerü rövid magánhangzók: *ᾰ, ε, ι, ο,* elidáltatnak a szó végén, ha utánuk magánhangzóval kezdődő szó következik s ezt az elidálást *ϝ*, vagy *νὺ ἐφελκυστικόν* nem akadályozza, Diphthongus elisiója sohasem fordul el Bacchylidesnél, ami pedig attikai komédia-íróknál és Pindarosnál nem ritka (de csak az *αι*-t illetőleg). Ez a népnyelvből van véve s pl. a tragikusoknál soha sem fordul elő. Az elisio összes eseteit felesleges volna felsorolni, azért minden hangra vonatkozólag csak pár példát említünk.

Elidáltatik az *ᾱ* l. rövid *α*-ra végződő nőneműi nominativusokban, pl. 2, 11. *Μοῦσ' αὐθιγενής*, 2, 3. *φέρουσ' ἀγγελλίαν* stb.

2. mássalhangzós tövek accusativusában, pl. 3, 63. *Ἑλλάδ' ἔχουσιν*, 5, 65. *κύν' ἄξοντ' ἐς* stb.

3. többes semleges nominativusban vagy accusativusban, pl. *ὅσ' ἐν* (2, 6.) — 3, 48. *κάλλιστ' ἐπεδείξας* stb.

4. egyes semleges nominativusban vagy accusativusban, pl. 16, 57. *σᾶμ' ἀρίγνωτον*, 12, 155. *μέγ' ἡμιθέοις* stb.

5. számnevekben, pl. *πεντήκοντ' ἔτεα.*

6. határozó szókban, pl, *ἀτρέμ' ἀμπαύσας.*

7. a másodrendű többes sz. 1. szem. igeragnál, pl. 5, 112. *στασάμεθ' ἐνδυκέως*, 5, 125. *μαρνάμεθ' ἐνδυκέως.*

8. a perfectum egyes első személyénél, pl. 17. 30. *δεδοιχ' ὅπῃ.*

9. végre a következő szavakban: *ἔνθα, ἀλλά, ἔπειτα, ταῦτα.*

Az *ε*-t különösen igevégzetekben elidálja: pl. *φύλαξ' Ἀπόλλων* 3, 29; *ἐπέβαιν' ἄλαστον* 3, 34. *δοίητ' ἐπεί* 8, 2. stb. Továbbá a következő szavakban: *δέ, τε, τε, γε, ὅτε, τότε.*

Elidálja az *ι*-t.

1. egyes dativusban; pl. 17, 10. *σεύντ' ἀγέλας*; fr. 4, 17. *βρίθοντ' ἀγυιαί.*

2 többes dativusban, pl. 17, 49. *ἐν χέρεσσ' ἀκόντας.*

3. *μι* végű igék első személyében: 16, 41. *θέλομ' ἀμβροτάν.*

4. praepositiókban, mint 9, 44. *ἐπ' ἔργοισίν τε.*

Elidálja az *ο*-t.

1. az *ο*-tövűek epikus genitivusában, pl. 8, 44. *ὠξιππο' Ἄρηος* (csak kiegészités); 10, 120. *Πριάμοι' ἐπεί* stb.

2. igevégzetekben, pl. *μαίνοιτ' Ἀχιλλεύς*; 3, 33. *ναήσατ' ἐνθα*; 12, 151. *μάρναντ' ἐναριοζμένων*; 16, 76.

ὄρνυ' ἐς stb.

3. számnevekben és más szócskákban: 17, 49. δύ' ἐν; 5, 8. δεῦρ' ἄθρεσον.

Aphaeresis az egész bacchylidesi hagyományban csak egyetlen egyszer található: 17. 44. μὴ 'ντυχεῖν. Egyébként is oly alakzat, a mely nagyon ritkán fordul elő.

XXIV.

Hiatus és crasis.

Hiatus Bacchylidesnél nagyon ritkán fordul elő: 18, 15. τί ἦν — 15, 5. ἀνθιμόεντι Ἔβρῳ. A többiek inkább látszólagosak, mint valódiak, mert részint oly helyen vannak, ahol azelőtt digamma volt, részint pedig diphthongus után következnek, amely esetben a diphthongus megrövidül, s ezzel a hiatus megszűnik, pl. 10,24. ϝάσω δὲ καὶ ἐν ϝαθέοις. Ez oly közönséges és általános szabály a görögben, hogy a többi példákat teljesen felesleges felsorolni. Ugyanez áll a hosszú magánhangzókra vonatkozólag is.

A crasis is nagyon ritka, de azért előfordúl egy nagyon szokatlan 3,22. ἀγλαϊζέθω vagyis ἀγλαϊζέτω, ó, amely annál figyelemre méltóbb, mivel a két hangot vonás is elválasztja egymástól. Ez oly szabadság, melyet a költők a legritkább esetekben engednek meg maguknak. Ezenkivül még csak egypár nagyon közönséges fordúl elő: 3, 81. χὤτι — 17,50. κηὔτυκτον.

Synizesis és diaeresis.

Synizesis, mint a chorikusoknál általában, nagyon gyakran fordul elő. Elégnek tartom, ha minden hangra

vonatkozólag, csak néhány példát említünk, mivel a teljes felsorolás különösebb tanúságot úgy sem szolgáltatna

εᾳ : 8, 22. Νεμέᾳ — 9, 40. χρυσέᾳ stb.

εᾱ : 8, 34. ἀκτέας — 10, 56. σμερδαλέαν stb.

εω : 3, 7. Ἀλφεόν — 12, 64. κυάνεον stb.

Néha előfordul, hogy az εο synizesise helyett ευ diphthongust írnak, ami a kiejtésben nem nagyon különbözhetett az εο-tól, kivált ha azt synizesis-szel ejtették. Mert az ευ sohasem hangzott eü-nek, mint azt most az iskolákban közönségesen ejtik, hanem mindig megmaradt az eu kiejtés, amit különben az újgörög nyelv is támogat. Ezért olvasható Bacchylidesnél 3, 78. εὐντα - 9, 41. ἡευπροπίαν.

εω : 5, 95. ἡεῶν — 5, 118. ἀδελφεῶν stb. A legközönségesebb synizesisszel összevont hangcsoport.

εοι : 8, 104. ἁμαρτέοιτε — fr. 21, 2. πορφύρεοι.

εου : 6, 3. Ἀλφεοῦ.

Diaeresis az εῦ szóban csak összetételeknél fordúl elő, de akkor elég szokszor, pl. 8, 54. εὐδματον — 3, 56. εὐκτίτων stb. Ezenkivül még néhány szóban a metrum kedvéért : 14, 6. Ἀτρεΐδα — 10, 14. Φαΐσκον — 15, 7. ἀδεῖα, stb.

ALAKTAN.

Névragozás.

XXV.

Az esetek.

Nominativus. Az első declinatiót illetőleg mindössze annyit kell megjegyeznünk, hogy a tőjellem mindig megmarad *α*-nak s így a nőneműek nominativusi végzete mindig *α*, pl. *Κρονίδας*, *μάχα*. Meg kell jegyeznünk, hogy *ἀλάθεια* egyszer mint, *ἀλαθείᾳ* fordul elő, tehát hosszu véghangzóval, hihetőleg a metrum kedvéért. Az *-ης* illetőleg *-ας* végzetü hímnemü szóknál sohasem fordúl elő a homerosi rövid *α* végzet, mint *νεφεληγερέτα*, *μητιέτα* stb. a mi Pindarosnál néha megtalálható. A többes nominativus mindíg *αι*-ra végződik, mint az attikai nyelvben.

A második declinatio him- és nőnemű szavai *ος*-ra, a semlegesek *ον*-ra végződnek. Megjegyzésre egyedül a *νόος* szó érdemes, amely Bacchylidesnél soha sincs összevonva. Végre a *λαὸς* szó, melynek attikai *λεώς* alakja nem fordul elő. Egyszer *λαὸς* helyet *λάς*-t is olvasunk *Ναυπάλας*, A többesben, mint rendesen, mindig *-οι* illetőleg *-ᾱ* végzetüek. A mit az első és második declinatió főneveiről mondunk, ugyanaz áll általánosságban az *-ος -α*, *-ον* végü melléknevekre is. Kettős számu alak itt nem fordúl elő.

A harmadik declinatio egyes nominativusára vonatkozólag semmi különöset nem mondhatunk. Az *ευ* tövek többes

nominativusa -ηες, pl, βασιλῆες, πόλις többes nominativusa: πόλιες. Az ς-ás tövü semlegesek többes nominativusai részint nincsenek összevonva, pl. ἄνθεα, γυιαλκέα, τείχεα, φάρεα; részint synizesisszel olvasandók, pl, ἔγχεα, ἔτεα, ξίφεα, ἄνθεα; részint η-ba vannak összevonva, pl. βέλη σαφῆ, φάη. A himnemü nominativusok össze vannak vonva, mint pl. τερψιεπεῖς, λιγυκλαγγεῖς. Meg kell még említenünk a Ποσειδᾶν egyes nominativusi alakot és a φῶτε dualis alakot, mely Bacchylidesnél az egyedüli. ναῦς többes nominativusa νᾶες.

Accusativus. Az első declinatio mindig -αν végzetű, v. ö, nom. A pluralis accusativus is mindig -ας-ra végződik. Sohasem fordul elő a boiotiai accusativus -αις végzettel, amellyel Pindarosnál találkozunk.

A második declinatióban úgy az egyes, mint a többes accusativus rendes.

A harmadik declinatio ω tőjellemü szavainál emlitendő a μάτρωας többes accusativus s a Πυθώ és Πυθῶνα egyes accusativusok. Az ευ tövűeknél az εα végzet α-ja részint rövid, Θησέᾰ, részint pedig synizesissel olvasandó Ἀχιλλέα. A σ-s tövek egyes accusativusai részint nincsenek összevonva, pl, ἀμεμφέα, ἀμφάκεα, δονακώδεα, ἐρικυδέα, εὐώδεα, θρασυμηδέα, πανδερκέα, ποδαρκέ', τροχοειδέα, φερεκυδέα; részint synizesissel elvasandók, pl. βροτωφελέα, ταλαπενθέα; részint η-ba vannak összevonva, pl. λιγυκλαγγῆ, ὑψιφανῆ, ἀπενθῆ. A semlegesek többes accusativusára vonatkozólag érvényes mind az, amit a nominativusról mondtunk. A himneműek többes accusativusai nincsennek összevonva: βαρυαχέας, εὐφεγγέας, egyszer synizesissel: μεγαλοκλέας. Megjegyzendők még a νᾶα

és *νᾶας*, *υἱέας* vagy *υἷας*, *χέρα* és *χεῖρα*, *χέρας* és *χεῖρας* és *πολλάν* alakok.

Genitivus. Az első declinatió egyes genitivusa a nőneműeknél rendes, mindig *-ας* végzettel, a himneműeknél azonban mindig dór genitivust találunk, pl. *Ἀτρείδᾱ*. Ez Pindarosnál is a leggyakoribb, de nála az epikus *-ᾱο* végű genitivus is sokszor fordúl elő, pl, *αἰχματᾶο*, *Κρονίδαο*, *Τειρεσίαο* stb., míg Bacchylidesnél sohasem. Attikai képzés egyik költőnél sincs. A többes mindig *-ᾶν*-ra végződik dór szokás szerint ugy a himneműeknél, mint a nőneműeknél: *Μουσᾶν*, *Ἀτρειδᾶν*.

A második declanatióban az egyes genitivus végzete többnyire *-ου*, de elég gyakran fordúl elő az *οιο* végzetű u. n. thessaliai vagy epikus genitivus, pl. *θανάτοιο*, *πολέμοιο*, *Πριάμοι'*, *νάσοιο* stb. Szintúgy mellékneveknél: *βαθυζώνοιο*, *δυστάνοιο*, *πορφυροζώνοιο*, *φοινικοκραδέμνοιο*, stb. A többi genitivus rendes.

A harmadik declinatio *ι*-töveinél meg kell jegyeznünk az *-ιος*, illetőleg *-ίων* végzetű genitivusokat: *πόλιος* és *πολίων*. Az *ω* tőjelleműeknél *Λατώ* gen. *Λατοῦς*. Az *ευ* tövűek genitivusa *-ηος* vagy *-εος*, pl. *Οἰνῆος*, *Νηρῆος*, *Οἰνέος*, *Λυγκέος*. A *σ*-s tövüek genitivusa rendesen nincs összevonva: *ἐρικυδέος*, *εὐρυσθενέος*, *χαλκοτειχέος*. Néha synizesisszel összeolvasandó: *Δεινομένεος*, *εὐειδέος*, *ταλαπενθέος*. Egyszer előfordúl az *εο* irásmód helyett az *ευ* is: *Δεινομένευς*. A többesben is részint össze van vonva: *ἀχέων*, *δυσμενέων*, *εὐσεβέων*, *καδέων*, *κερδέων μελέων*; részint synizesisszel: *ἀνθέων*, *ἐγχέων*, *πανθαλέων*, *στηθέων*, *ἐπέων*. Megemlitendők még: *θυγατρῶν*, *ἀνδρῶν* és *ἀνέρων*, *Ἄρηος*, *βοῦς* és *βοῶν*, *Ζηνός* és *Διός*, *Ποσειδᾶνος*, *χειρός* és *χειρῶν*, *πολέων* és *πολλῶν*.

Dativus. Az első declinatio egyes dativusa rendes. A többes dativus, melynek homerosi végzete *-ηϱσ(ι)*, ebben az alakban csak egyszer fordúl elő: *κλισίηϱσιν*. Sokkal gyakoribb a vulgaris *-αις*, vagy a bővebb *αισι* végzet pl. *κώμαισι*, *οὔλαις* stb. A két alakot a metrum kívánalmai szerint alkalmazza s ha a bővebb alak gyakoribb, az annak tulajdonítható, hogy jobban beleillik a változatos chorikus metrumba.

Hasonló az eset a második declinatiónál, ahol az egyes dativus rendes, a többes pedig részint *-οις*, részint *οισι(ν)* végzetű, pl. *ἀγχιάλοισι μύχοις* stb. Érdekes megjegyezni, hogy a jelzős főneveknél rendesen csak az egyik szó van van bővebb raggal ellátva, míg a másik nincs. Ez alól csak ritka kivétel van. A dolognak oka valószínűleg a jóhangzásban rejlik: *παντοίαισι τέχναις*, *Διονυσίοισι δώροις* stb.

A harmadik declinatio többes dativusa is ilyenforma de még többféle változatokat tüntet fel. Gyakran előfordúl a vulgaris alak, milyenek pl. *ἀνδράσι*, *ἄνθεσιν*, *Ἕλλασι*, *ποσίν*, *τεύχεσι*, *χερσί* stb. Előfordúl a *σ* kettőzése, mely sajátság még Homerostól származik, pl. *κέρδεσσι*, *ποσσί*, *στήθεσσι*, *χαρίσσιν*. És nem kevésbbé gyakori az u. n. aiol dativus, amely *-εσσι*-re végződik, mint: *ἄνδρεσσι*, *Ἕλλάνεσσι*, *παίδεσσι*, *πόδεσσι*, *χαρίτεσσι*, *πάντεσσι πτερύγεσσι*, *φρένεσσιν*, *χέρεσσι*. Ezek a változatos alakok más kardal költöknél is előfordúlnak, és nagy mértékben megkönnyítették a költö munkáját a változatos chorikus metrumok alkotásánál. Az *υ* tövek egyes dativusa soha sincs összevonva: *ἰσχύι*, *γάρυϊ*. *Λώς* dativusa *Λοΐ*, *Πυθώ* dativusa *Πυθῶνι*. Az *ευ* tövüek egyes dativusa mindig össze van vonva: *βασιλεῖ*. A *σ*-s tövűek

egyes dativusa részint össze van vonva, részint nincs, amint a metrum kivánja, pl. *ἀμφάχει*, *ἀσφαλεῖ*, *Αὐτομήδει*, *εὐναεῖ*, *εὐρυνεφεῖ*, *σθένει*, *λέχει*, *χάει* stb. *κυανανθέϊ*, *μελαμφαρέϊ*, *Πολυνείκεϊ*, *τηλαυγέϊ*, *φάρεϊ*, *φερεκυδέϊ*. *Ἀνήρ*-nak a többes dativusa *ἀνδράσι* és *ἄνδρεσσι*. *Ζεύς*-nek a dativusa *Ζηνί*, *υἱός*-nak *υἷϊ*. *χεῖρ* többes dativusa *χερσίν* és *χέρεσσι*.

Vocativus. A vocativusról alig van valami megjegyezni való. Képzése és használata nem különbözik a vulgaris nyelvhasználattól. Említésre méltó *Κλειώ* vocativusa *Κλεοῖ*. *Ζεύς*-nak és *υἱός*-nak szintén előfordúl a vocativusa : *Ζεῦ* és *υἱέ*.

XXVI.

A declinatiók.

A fentebb mondottak alapján már most összeállithatjuk az egyes ragozások mintáit, részint meglevő, részint kikövetkeztetett alakokból.

Első declinatióba tartozó himnemüek:

Κρονίδας
Κρονίδαν
Κρονίδα
Κρονίδᾳ

Esetleges többes száma épugy, mint a nőnemüeknél.

Nőnemüek :

μάχα	*μάχαι*
μάχαν	*μάχας*
μάχας	*μαχῶν*

μάχᾳ	*μάχαις, μάχαισι(ν)*
	(μάχῃσι[ν]).

Második declinatió, Himneműek:

ἄγγελος	*ἄγγελοι*
—ον	*—ους*
—ου, —οιο	*—ων*
—ῳ	*—οις, —οισι(ν)*

Semlegesnemüek:

ἐστίον	*ἐστία*
—ον	*—α*
—ου, —οιο	*—ων*
—ῳ	*—οις, —οισι(ν)*

Első és második declinatióba tartozó melléknevek:

ἀγαθός	*—ά*	*—όν*
—όν	*—άν*	*—όν*
—οῦ, —οῖο	*—ᾶς*	*—οῦ, —οῖο*
—ῷ	*—ᾷ*	*—ῷ*
—οί	*—αί*	*—ά*
—ούς	*—άς*	*—ά*
—ῶν	*—ᾶν*	*—ῶν*
—οῖς, —οῖσι(ν)	*—αῖς*	*—οῖς*
	—αῖσι(ν)	*—οῖσι(ν)*
	(—ῃσι[ν])	

Az attikai declinatiónak Bacchylidesnél csak egyetlen példája van; *ἵλεῳ*.

Harmadik declinatióba tartozó főnevek ragozása mintái;

Ἕλλαν	γίγας	πούς
—α	— ντα	πόδα
—ος	—ντος	—ός
—ι	—ντι	—ί

Ἕλλανες	γίγαντες	πόδες
—ας	—ας	—ας
—ων	—ων	—ῶν
—σι	—σι	ποσίν, ποσσίν
— εσσι(ν)	—εσσι(ν)	πόδεσσι

—

πτέρυξ	λέχος
—γα	— ος
—γος	—εος, —εος, (—ευς)
—γι	— ει, —εϊ.

πτέρυγες	λέχεα
—ας	—εα
— ύγων	— έων
πτέρυξι(ν), πτερύγεσσι(ν)	λέχεσι(ν), λέχεσσι(ν)

—

πόλις	ἰσχύς	Πυθώ
—ιν	—ν	—ώ, —ῶνα
—ιος	—ος	—οῦς, — ῶνος
—ει	—ϊ	—ῶνι

πόλεις	—	—
(πόλεις)	—	—
πολίων (πολέων)	—	—
(πόλεσι(ν), (πόλεσσι)	—	—

βασιλεύς	*βασιλῆες*
—έα	—
—ῆος, —έος	—
—εῖ	—

XXVII.

Fokozás, határozószók, számnevek, névmások, praepositiók.

Fokozás. Bacchylidesnél igen kevés fokozott alak fordúl elő, s a nem rendhagyó fokozásúak mind a gyakoribb fokképzővel vannak képezve, pl. *παυροτέρων, πρεσβύτατον.* Rendhagyó fokozású melléknév még gyakrabban fordúl elő s csaknem mindannyiszor a ritkább fokképzővel, pl. *ἀρείω, ἀρείονος, ἄριστος.* — *ἔχθιστος* — *κάλλιστος* — *μεῖζον, μέγιστος,* — *πλείονα, πλεῦνας,* — *ῥᾷστον* — *ὑφοτάτω,* — *φέρτερον, φέριστον, φέρτατος,* — *ἔσχανω.* — *τρίτατος.*

Határozószók. Részint egészen vulgárisak, mint: *ἀεικελίως, καλῶς, ὀρθῶς* stb. részint tisztán költőiek, mint: *ἔμπεδον, ἶσον, πρότερον', ὕστερον, ἔκατι, ἀέκατι, ἀμεγαρτί, ἀτρέμα, κοῦφα, εὖ, αὐτοῦ, νόσφιν, πάρος, ὑφοτάτω, ὕφου.* — *ἔνθα, ὅθι, τόθι, πόθεν, ὅθεν, τόθεν, πάντοθεν, ἔνθεν, ἔγγυθεν, ἔνδοθεν, πάροιθε(ν), προπάροιθεν, ἐξόπιθε, πρόσθε, ἄτερθε.* Az esetszerű végződések közül csupán kettő fordul elő: *πόλινδε, πόντονδε.*

Számnevek. Természetszerüleg igen kevés számnév fordul elö a költeményekben s ezek mind rendesek: *εἷς, μία, ἕνα,* — *οὐδείς, οὐδέν,* — *δύο, ἕξ, ἐννέα, τρεισκαίδεκα, ἑβδο-*

μήχοντα. Az *οὐδείς* szót kerülni igyekszik és leginkább *οὔτις*-szel helyettesíti, pl. 5, 53.: *οὐ γάρ τις ἐπιχθονίων πάντα γ' εὐδαίμων ἔφυ*. Hasonlóképen irja körül *οὐδαμόθι*-t. 5,162: *ἀλλ' οὐ γὰρ τίς ἐστιν πρᾶξις τάδε μυρομένοις*. A rendszámnevek közül a következők fordúlnak elő: *πρῶτος*, *πρώτιστον*, *τρίτον*, *τριτάτᾳ*, *ἑκκαιδεκάταν*.

Névmások. Személynévmások: *ἐγώ*, *ἐμέ* és *μὲ*; genitivusa nem fordúl elő; *ἐμοί* és *μοὶ*. Többesben csak az *ἄμμι* = *ἡμῖν*, aiol alak; *σύ*, *σέ* és *σὲ*, *τίν*, *σέο* és *σέθεν*, *σοί* és *τοὶ*. Többesben *ὔμμι* vagy *ὔμμιν* = *ὑμῖν*, aiol alak. Harmadik személyben csak *νίν* és *μίν*, és *οἷ* fordúl elő.

Birtokos névmások: *ἐμός*, *ἀμέτερος* — *σός* és *τεός*.

A vonatkozó névmásnak csak egy alakja említendő, a plur. nominativus, mely egyaránt előfordúl dór, ión és attikai alakban: *τοί*, *ταί*, *οἱ*. Olvashatók azonkivül *ὅδε*, *οὗτος* és *κεῖνος*. *Ἐκεῖνος* sohasem.

A vonatkozó névmás alakjai többnyire egyeznek a vulgáris alakokkal: *ὅς*, *ἅ*, *ὅν*, *ᾧ*, *οἵ*, *ταί*, *οὕς*, *ἅς*. Előfordúlnak azonkivül *ὅσος* és *τόσος* (*τόσα*, *ὅσα*), továbbá *ᾧτινι* (*ὅστις*).

Praepositiók. Mindössze a következők fordúlnak elő: *ἀνά*, *ἐν* és *εἰς*, *μετά*, egyszer aiol alakban *πελά*, *παρά* és *πωραί*, *περί*, *πρός* és *ποτί*, *σύν* és *ξύν*, *ὑπό* és *ὑπαί*. *Ἅμα* egyszer praepositióként áll, 3, 91.

XXVIII.

Az ige.

Augmentum syllabicum. A görög költői nyelvnek

az a sajátsága, hogy gyakran nincs tekintettel az augmentum syllabicumra, még Homerostól veszi eredetét és Aristarchos valami *ποιητικόν*-t lát benne. Talán ezt mégsem állithatjuk. Azt azonban meg kell vallani. hogy a dolog csakis a költői nyelvben fordul elő s igy mintegy hozzátartozik a görög költői nyelvhez s a mindennapitól azt kissé eltérőbbé s igy szokatlanabbá s talán emelkedettebbé teszi. Mindenesetre költői szokás, de talán a költőihez alig van valami köze. Bacchylides teljesen Homeros és a többiek nyomán halad. Sokkal több esetben hanyagolja el az augmentum syllabicumot. mint nem. Pl. 12, 116. *οὐ λεῖπον* 16, 4. *Κρητικὸν τάμνε πέλαγος.* 16, 54. *Φοίνισσα λευκώλενος σοὶ τέκεν* stb. Hogyha az ige praepositióval (igekötő) kezdődik, (mint *ἀμφι-*, *ἀνα-*, *ἐπι-*, *κατα-*, *μετα-*), sohasem mellőzi el az augmentumot, mint hogy az a metrumra semmi befolyást nem gyakorol. Különben is olyan esetet, ahol az augmentum ilyenkor hiányzik csupán Homerosnál találunk (*ὀιαστήτην ἐρίσαντε*) s ott is csak kevésszer.

Augmentum temporale. Épen megforditva áll a dolog az augmentum temporale-val, melyet sokkal több esetben alkalmaz, mint nem. De azért találunk nehány esetet, ahol ez is el van mellőzve; úgy látszik, leginkább azokban a szavakban, a melyek Homerosnál is igy fordúlnak elő, pl. *ἴδεν*, *κατέχον*, *ὄρουσε*, *εὔχοντο.*

Reduplicatio. A reduplicatió kevésszer s rendes használatban fordul elő. Egy helyen mintha el volna hanyagolva, 16, 96. *βαρεῖαν ἐπιδέγμενοι ἀνάγκαν.*

A végzetek. Plur. III. személyben leggyakrabban fordúl elő az ión végzet, *-ουσι*, pl. *θάλλουσιν*, *ἔχουσιν*,

ἄγουσιν stb. Néha tiszta igéknél összevonatlanul, δονέουσι vagy összevonva οἰκεῦσι, ὑμνεῦσι. Néhányszor előfordul a dór -οντι végzet is: πτάσσοντι, καρύξοντι, σεύοντ', βρίθοντ', A praesens és activ aoristos participiumában rendesen a vulgaris -ουσα, illetőleg -ας végzet áll. De az elsővel szemben olvasható ily alak is λαχοῖσαν, melyhez hasonló a szintén egyszer előforduló Μοῖσαν alak is. A másodikkal szemben egyszer ἐπαθρήσαις. Mindkettő aiol alak. Σχῆμα Ἰβύκειον kétszer fordúl elő s mindannyiszor coniunctivus λάχῃσι, θάλπῃσι. Az infinitivusban a vulgáris -ειν végzet az uralkodó. Mégis találunk egypár dór infinitivust is, melyet a metrum kedvéért alkalmazott a költő: ἔρυκεν, ἴσχεν, ϙυλάσσει, θύειν. A -μεν régies infinitivus végzet csupán -μι végű igékben fordúl elő: ἔμμεν, φάμεν, εἶμεν. A passiv praesens egyes második személye rendesen össze van vonva -εαι végzettel: ὄψεαι, εἴσεαι, de megtalálható az összevont alak is: γνώσῃ. Az -εο végzet is hol össze nem vonva, hol összevonva áll: ἕσπεο, φθέγγεο. A rövidített epikus alakok közül mindössze a ἵσταν említendő.

Mássalhangzós tövek. A -ζω végű igék futuruma és aoriotusa egyaránt van σ-val és σσ-val képezve, pl. ἀγκομίσσαι, δαμάσειας, ὄκτισσαν, ὤπασεν, ὄπασσας, πέλασσεν stb. amint a metrum kívánja. Ezenkivül nehány dór futurum és aoristos is előfordul ξ képzővel: εὐκλείξας, δοίαξε, παιάνιξαν. A σ kettőzése oly általánossá vált, hogy még magánhangzós tövü igékben is elő fordúl: ὤλεσσεν. Én azt hiszem, hogy ezt a görögben a σ-nak szokatlanul erős sziszegő hangja okozta, ami még az újgörögben is feltünő és sokszor szinte megkettőzteti a

hangot. Párhuzamos alakokként kell megemlítenünk a következőket: *κελάδησάν* és *κελαδῆσαι*, *κελάδοντος*-szal szemben és *κυρῆσαι ἐγκύρσαι* mellett.

Verba pura. Az *-άω*, *-έω* és *-όω* végű igék közül mindössze az *-έω* végüek említésre méltók, amelyeknél oz *-εο* hangot sohasem vonja össze *ου*-ba, mint az az attikaiban szokásos. E helyett vagy összevonatlanul hagyja, mint *φρονέοντι*, *δοκέω*, *δονέουσι*, *κλονέων*, *πνέουσα* stb., vagy *-ευ*-be vonja össze, mint *κρατεῦσαν*, *οἰκεῦσι*, *ὑμνεῦσι*, *αἱρεῦνται*, *φιλεῦντας*, *φορεῦντας*, A többi hangcsoportokat mindig összevonja. Meg kell említenünk a *δίνηντο* alakot, mely *δίνασεν*-nel párhuzamosan fordúl elő. Az előbbi alak aiol és fel kell tételeznünk, hogy egy aiol *δίνημι* alakból származik. mert másként meg nem magyarázható.

***-μι* végü igék.** A *-μι* végű igék ragozásában Bacchylides általában nem igen tér el az attikaitól. Mindössze egypár infinitivusi alakot említhetünk, a régies *-μεν* képzővel: *ἔμμεν*, *εἶμεν*, *ἔμμεναι*, *φάμεν* és *θέμεν*. Továbbá: *ἐών*, *ἐόντα* és *εὖντα*, *φάτο* ; végre a fentebb is említett *ἴσταν*, amely *ἵστασαν*-nak felel meg.

TARTALOM.

Oldal

Előszó 5

Bevezetés.

I. fejezet. 8

II. fejezet. 11

III. fejezet. 13

Hangtan

IV. fejezet. *α* a gyökben 16

V. fejezet. *α* az ige végzetekben . . . 22

VI. fejezet. *α* a névszói végzetekben . . 24

VII. fejezet. *α* a szóképzésben és összetételekben 27

VIII. fejezet. *α* egyébb esetekben . . . 30

IX. fejezet. Rövid *α* 31

X. fejezet. *H* 33

XI. fejezet. *E* 37

XII. fejezet. *I* 39

XIII. fejezet. *O* 42

XIV. fejezet. *Y* 43

XV. fejezet. *I*-diphthongusok 44

XVI. fejezet. *Y*-diphthongusok 46

XVII. fejezet. *K*-hangok 49

XVIII. fejezet. *T*-hangok 50

XIX. fejezet. *H*-hangok. Folyékonyak (λ, ρ). Orrhangok (γγ, ν, μ). 50

Oldal

XX. fejezet. Fúvók (spirantes, j, σ, ϝ). . . 51
XXI. fejezet. *F* 53
XXII. fejezet. *N ἐφελκυστικόν* . . . 55
XXIII. fejezet. Elisio és aphaeresis . . . 58
XXIV. fejezet. Hiatus és crasis. Synizesis és diaeresis. 58

Alaktan

Névragozás.

XXV. fejezet. Esetek. 62
XXVI. fejezet. A declinatiók. . . . 66
XXVII. fejezet. Fokozás, határozószók, számnevek, névmások, praepositiók. 69
XXVIII. fejezet. Az ige. 70

SAJTÓHIBÁK.

9.	oldal	1.	sor	sziget lakók	helyett	szigetlakók
10.	„	28.	„	dialeklust	„	dialektust
17.	„	2.	„	διαλεκτῶν	„	διαλεκτῶν
18.	„	8.	„	é	„	ē
19.	„	22.	„	zdá	„	zda
20.	„	9.	„	nyelvok	„	nyelvek
20.	„	29.	„	náus, návi, návis	„	naus, navi, navis
23.	„	8.	„	μιμήσομαι	„	μωμήσομαι
23.	„	17.	„	Ἐποίησεμ	„	Ἐποίησεν
25.	„	16.	„	Szerinten	„	Szerintem
25.	„	31.	„	öredékhez	„	töredékhez
26.	„	18.	„	Erra	„	Erre
26.	„	29.	„	dhárakos	„	dharakas
28.	„	1.	„	a „minden“ szó kihagyandó		
28.	„	20.	„	hivált	helyett	kivált
28.	„	28.	„	„a“ után „szó“ olvasandó		
29.	„	1.	„	iónokkoz	helyett	iónokhoz
31.	„	2.	„	Alkalmannál	„	Alkmannál
31.	„	2.	„	μαλίστ	„	μαλίστα
31.	„	13.	„	ε-nál	„	ε-nal
33.	„	6.	„	é	„	ē
33.	„	7.	„	é	„	ē
33.	„	21.	„	sámi	„	sami
34.	„	1.	„	Αἰσίοδ	„	Αἰσίοδος

34.	„	9.	„	má	„ ma
34.	„	22.	„	pápman	„ papman
35.	„	12.	„	ξηλωτός	„ ζηλωτός
53.	„	25.	„	diggamára	„ digammára
54.	„	18.	„	diggamma	helyett digamma
55.	„	16.	„	ἶσος	„ ἴσος
57,	„	20.	„	Coniekturában	„ Coniecturában
60.	„	10.	„	ἀνθεμόεντι	„ ἀνθεμόεντι
63.	„	24.	„	elvasandók	„ olvasandók
64.	„	12.	„	declanatióban	„ declinatióban